

2024

SOSYAL BELEDİYESİCİLİKTE ERKEN ÇOCUKLUK EĞİTİM, BAKIM VE GELİŞİM HİZMETLERİ

AÇEV HAKKINDA

Anne Çocuk Eğitim Vakfı (AÇEV) 30 yıldır, tüm çocukların eşit fırsatlara sahip olduğu bir toplum için çalışmaktadır. Erken yaşlar, hayatımızın en belirleyici dönemi olduğu için AÇEV'in çalışmalarının odağını oluşturmaktadır. AÇEV, ülkenin dört bir yanındaki ihtiyaç sahibi çocuklar, anne babalar ve genç kadınlar için bilimsel temelli eğitim programları geliştirmekte ve uygulamaktadır.

AÇEV'in ilk adımları 1980'li yıllarda Boğaziçi Üniversitesi akademisyenleri Prof. Dr. Çiğdem Kağıtçıbaşı, Prof. Dr. Diane Sunar ve Prof. Dr. Sevda Bekman tarafından yürütülen bir araştırma projesi ile atıldı. Araştırmada o yıllarda Türkiye'de okul öncesi eğitimin çocukların sadece %7'sine ulaştığı gerçeğinden yola çıkarak alternatif bir okul öncesi eğitim modeli olan Anne Çocuk Eğitim Programı (AÇEP) geliştirildi ve ilk uygulamalara başlandı. Elde edilen başarılı sonuçlar ışığında, Kurucu Başkan Ayşen Özyeğin'in önderliğinde Anne Çocuk Eğitim Vakfı kuruldu ve eğitimlerin Türkiye çapında yaygınlaştırılmasını amaçlayan kurumsal bir yapıya kavuştu.

AÇEV'in kurucuları, "Bilim sadece bilim için değildir, topluma da dönmelidir, o zaman daha önemli olur" yaklaşımını temel alarak yürüttükleri çalışmalarla sosyal bilimlerin soyut kalmadığını, insanların esenliği için ulaşılabilir ve yararlı bir etkiye dönüşebileceğini gösterdi. AÇEV'in bilimsel programları Türkiye'de üniversite, devlet ve sivil toplum iş birliğinin başarılı modellerine dönüşerek yeni eğitim politikalarına örnek oldu.

AÇEV'de Erken Çocukluk Eğitimleri Birimi tarafından Okuyan Bir Gelecek projesi kapsamında Okuma Grupları ve Aile Seminerleri düzenlenmektedir. Ayrıca Yaz Anaokulları Programı uygulanmaktadır. Ebeveyn Eğitimleri Birimi tarafından Anne Destek Programı ve Baba Destek Programı uygulanmakta ve 'ilgili babalık' farkındalık çalışmaları yürütülmektedir. AÇEV'in bir sosyal girişimi olan Eşitliğe Değer bünyesinde Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Çalışmaları ve Kadın Güçlenme Çalışmaları yürütülmektedir. AÇEV tarafından, eğitim programları ve saha faaliyetlerinin yanı sıra toplumsal farkındalığı artırmak, bilinç ve destek oluşturmak üzere kampanya ve savunuculuk faaliyetleri de gerçekleştirilmektedir.

Sunuş ve Özet

Çocukların fiziksel, sosyal, duygusal ve zihinsel **gelişimlerinin en hızlı olduğu dönem** ilk 6 yaşı içine alan erken çocukluk dönemi ve Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) verilerine göre ülkemizde 0-6 yaş grubunda 7,9 milyon çocuk yaşıyor.¹

Bu erken çocukluk dönemindeki gelişim ihtiyaçlarının ne oranda karşılandığı, insan yaşamının **sonraki tüm dönemleri üzerinde önemli etkiler** bırakıyor. Bu döneme yapılan yatırımlar yalnızca bireyin iyi oluşunu sağlamakla kalmıyor, aynı zamanda **toplumsal refahı ve kalkınmayı** da destekliyor.

Bu döneme yapılan yatırımların, insani sermaye yatırımları açısından diğer dönemlere kıyasla **daha yüksek getiriler** sağladığı biliniyor. Ayrıca araştırmalar, erken çocukluk hizmetlerinde **çok paydaşlı ve çok sektörlü bir yaklaşımın** gerekli olduğunu gösteriyor.

Bu politika notu, çocukların ve ailelerin hayatlarının iyileştirilmesi için en önemli paydaşlardan biri olan yerel yönetimlere **erken çocuklukta eğitim, bakım ve gelişim hizmetlerine dair model, politika, yaklaşım ve hizmet önerileri** sunmak üzere hazırlanmıştır.

Yerel Yönetimlere Erken Çocukluk Hizmetlerine Dair Temel Öneriler

Bu belge boyunca detaylıca açıklanacak hizmet, model ve yaklaşım önerilerinin kısa bir özeti aşağıda sunulmuştur:

**3-4 ve
4-5 Yaşta
Kreş ve
Anaokulları**

**0-3 Yaşta
Kreş ve
Gündüz
Bakımevleri**

**Hamilelik ve
Yeni
Doğan
Paketleri**

**Anne
Babalara
Ebeveynlik
Eğitimi**

**Çocuk ve
Aile Dostu
Şehir
Tasarımı**

Erken Çocukluk Hizmetlerine Yapılan Yatırımların Uzun Vadeli Katkıları

Erken çocuklukta eğitim, bakım ve gelişim hizmetlerinin sunulması için yapılan tüm yatırımların çocukların ve ailelerinin iyi oluşunu desteklemenin yanı sıra uzun vadede bireysel ve toplumsal etkileri olduğu da bilinmektedir. Bu etkiler arasında özet olarak şunlar sayılabilir:

- *Toplumdaki okullaşma oranlarının, okulların kalitesinin ve eğitim düzeyinin artması*
- *İstihdam oranlarının, vatandaşların gelir ve refah düzeylerinin yükselmesi*
- *Daha sağlıklı kuşaklar yetişmesi ve buna bağlı olarak sağlıklı ve üretken bireylerin toplumsal verimi artırması*
- *Daha özgüvenli ve başkalarına karşı saygılı yetişen bireylerin toplumdaki çatışmaları ve gerginlikleri azaltması, toplumsal barış ve dayanışmanın artması*
- *Gelir adaletsizliği ve sosyoekonomik uçurumların ortadan kaldırılması*
- *Yoksulluğun azaltılması, kadınların işgücüne katılımlarının artması ve buna bağlı olarak ekonomik kalkınmanın sağlanması.*

Erken Çocuklukta Bakım, Eğitim ve Gelişim Hizmetlerinde Temel Prensipler ve Yaklaşımlar

1. Erken çocukluk dönemindeki gelişim süreçleri, hayatın geri kalanını da etkilediği için çok önemlidir.

Uzun yıllardır yapılan araştırmalar, **yaşamın ilk 6 yılını kapsayan erken çocukluk döneminin** beyin gelişimi, fiziksel, sosyal, duygusal ve zihinsel gelişim alanları için **en kritik dönem** olduğunu ortaya koymuştur. Örneğin çalışmalar, 18 yaşına kadar **okul başarısının %33'ünün** erken çocukluk döneminde alınan eğitime bağlı olduğunu; **zihinsel gelişimin %50'sinin** de beyin gelişimiyle paralel olarak 48 aya kadar oluştuğunu göstermektedir.² Dahası, erken çocukluk eğitimi alan çocukların 1. sınıfa başladıklarında **derse katılma isteklerinin daha yüksek** olduğunu,

okuma ve yazma becerilerinde daha iyi olduklarını,³ erken çocuklukta eğitime katılma yaşı büyüdükçe çocukların **okula uyum zorluklarının arttığını** ve erken çocukluk eğitimi almayan çocukların **kaygı düzeylerinin daha yüksek** olduğunu⁴ gösteren çalışmalar da mevcuttur.

2. Erken çocukluk hizmetlerine yapılan yatırımlar büyük getiriler sağlar.

Erken çocukluk hizmetlerinin çocukların gelişimlerine katkı sağladığını gösteren araştırmaların yanı sıra, bu hizmetlere yapılan yatırımların topluma önemli getiriler sağladığını gösteren araştırmalar da bulunmaktadır. Örneğin, Nobel ödüllü ekonomist Profesör James J. Heckman'ın yaptığı analizlerde, okul öncesi eğitime

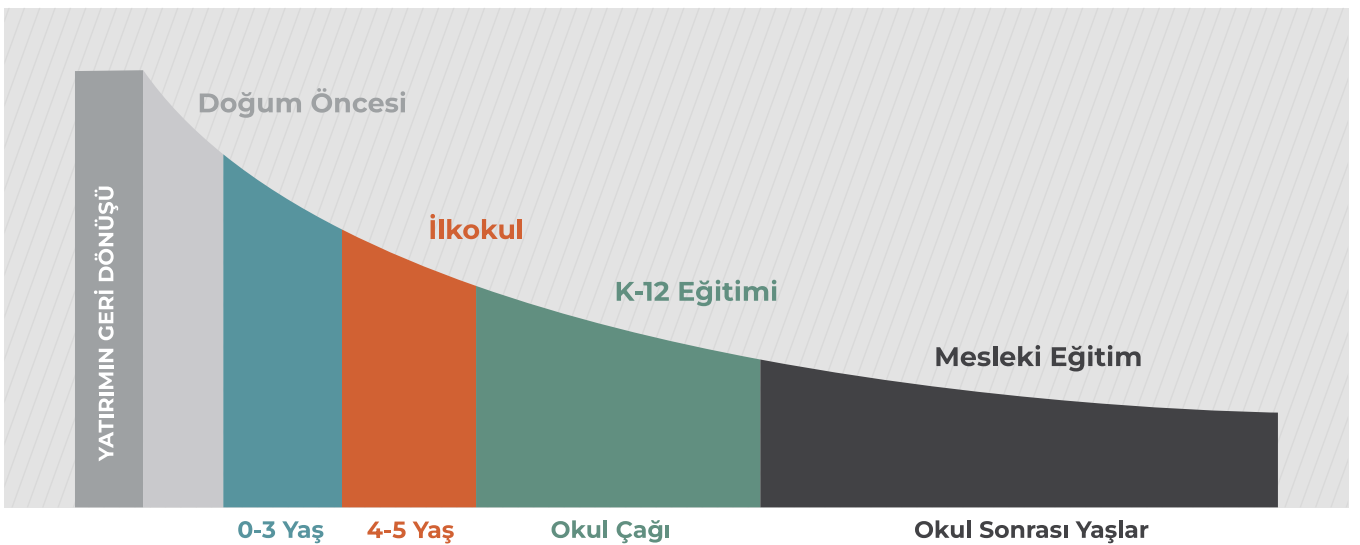

yapılan yatırımların gerek eğitim ve kariyer başarısını artırarak gerekse de eğitim, sağlık ve adalet sistemlerindeki harcamaları azaltarak **yılda yüzde 7 ila 10 oranında bir yatırım getirisi** sağladığı ortaya konmuştur. Yine Heckman tarafından gerçekleştirilen başka bir araştırmada, bilhassa da **dezavantajlı çocuklar** için sunulan kapsamlı, yüksek nitelikli, doğumdan başlayıp beş yaşa kadar süren erken çocukluk programlarının daha iyi eğitimsel, ekonomik, sosyal ve sağlığa ilişkin sonuçlar doğurarak **çocuk başına yıllık yüzde 13'lük bir getiri** sağladığı belirlenmiştir.⁵ Benzer bir başka araştırma, yüksek nitelikli erken çocukluk eğitimine yapılan **her 1 dolarlık yatırımın 4 ila 13 dolarlık bir getiri sağlayabileceğini** vurgulamaktadır.⁶

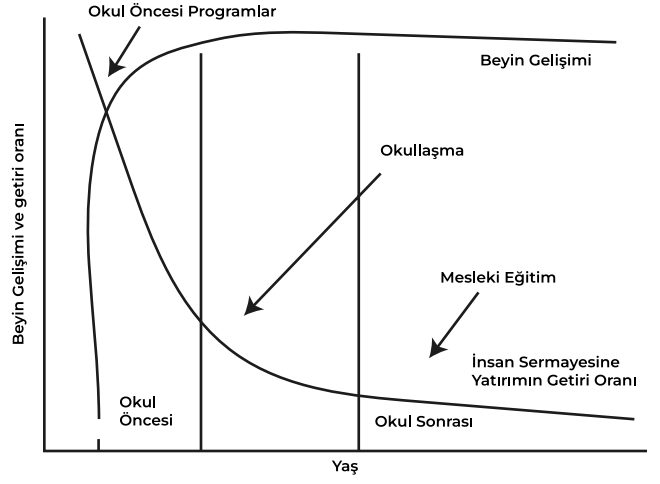
Yatırımın Geri Dönüşü

Erken Çocukluk Eğitime Yapılan Yatırımın Ekonomik Etkisi

Şekil 1: Heckman Denklemi olarak bilinen bu grafikte, doğum öncesi ve erken çocukluk dönemlerine yapılan yatırımların, sonraki dönemlere kıyasla çok daha yüksek getiriler sağladığı görülmektedir.⁷

Bu konuda ülkemizde yapılmış en önemli çalışmalardan biri de **Anne Çocuk Eğitim Vakfı** tarafından yürütülmüş ve erken çocukluk eğitime yapılan **her 1 birimlik yatırımın 6,37 birime kadar getiri sağladığı** belirlenmiştir. Bu bağlamda erken çocukluk hizmetlerine yapılacak **küçük çaplı müdahalelerin çocuğun kendisine, ailesine, genel olarak topluma ve ülke ekonomisine yüksek getiriler sağlayabileceği** vurgulanmıştır. Ek olarak, yine AÇEV tarafından geliştirilmiş Anne Çocuk Eğitim Programı gibi bilimsel temelli, kanıta dayalı ve iyi yapılandırılmış programlar sayesinde **fayda maliyet oranlarının 8 birime kadar yükseltilebileceği** de belirlenmiştir.⁸ UNICEF'in 2023 yılında Irak'ta yürüttüğü bir çalışmada ise erken çocukluk eğitiminin yaygınlaştırılması için yapılacak **her 1 birim paralık yatırımın 38 birime kadar getiri sağlayabileceği** belirlenmiştir.⁹ Dahası, yapılan araştırmalar **okul öncesi dönemde insan sermayesine yapılan yatırımların getiri oranlarının en yüksek olduğunu**, yaş ilerledikçe okul çağı sonrasında yapılan insan sermayesi yatırımlarının getiri oranının giderek azaldığını göstermiştir. Bu durum insanda beyin gelişimi süreciyle açıklanmıştır zira **beyin gelişiminin en hızlı olduğu dönem erken çocukluk dönemidir**, dolayısıyla bu döneme yapılan yatırımlar büyük getiriler sağlamaktadır.¹⁰

Şekil 2: Beyin gelişimi okul öncesi dönemde çok hızlı bir artış göstermekte ve sonra daha durağan bir hale gelmektedir. Bu nedenle insan sermayesine yapılan yatırımın getiri oranı okul öncesi düzeyde çok yüksekken sonraki dönemlerde giderek azalır.

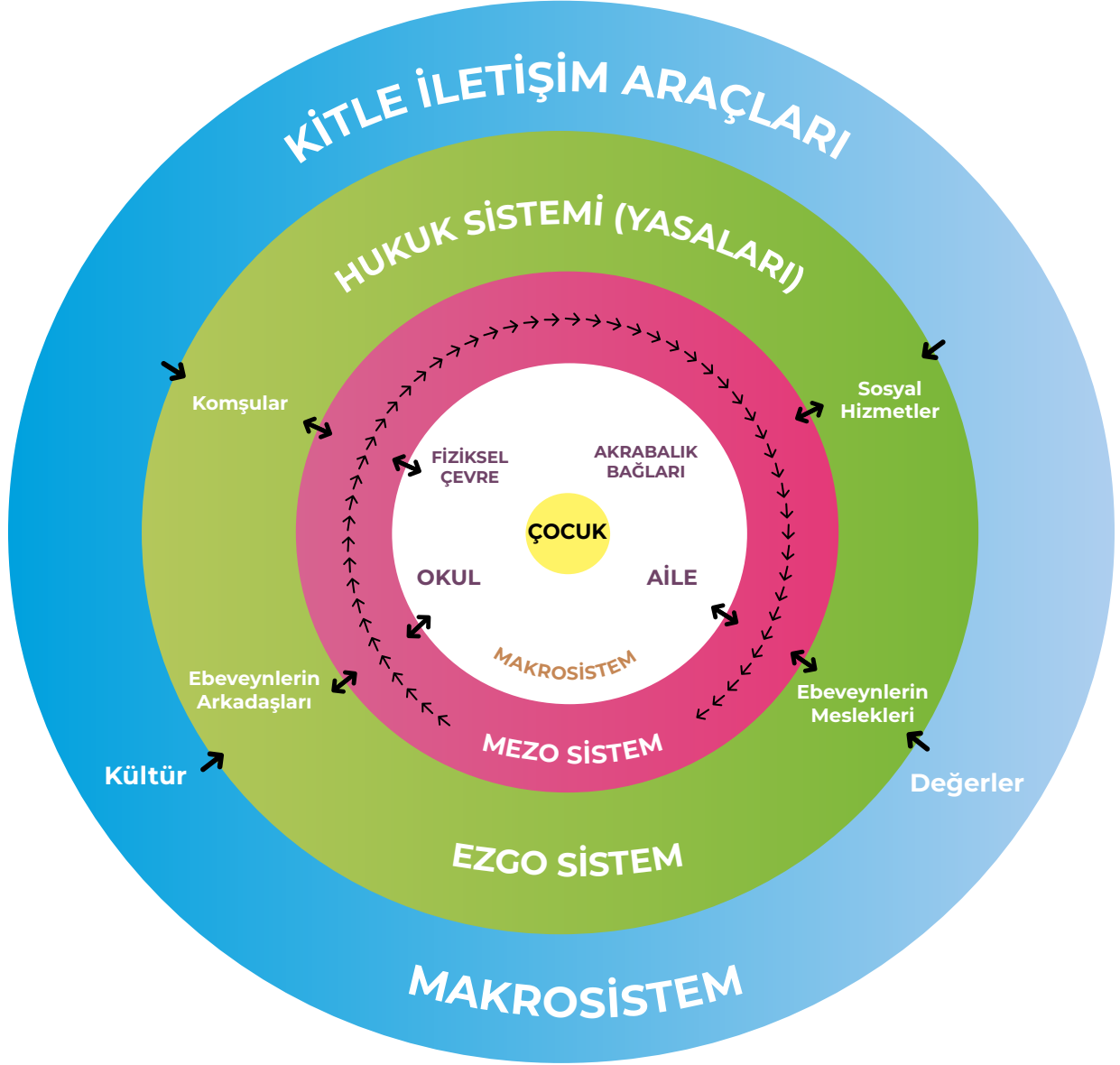
3. Erken çocukluk dönemine kapsamlı, çok sektörlü ve çok paydaşlı bir bakış açısıyla yaklaşmak ve farklı modeller geliştirip uygulamak gerekir.

İnsan gelişimi açısından böylesine önemli bir dönemi çocuğun gelişimine etki gösteren **tüm aktörleri içerecek kapsamlı bir bakış açısı** geliştirmek önemlidir. Erken çocukluk hizmetlerinde **çok paydaşlı ve çok sektörlü yaklaşımların ve bütünleşik hizmet modellerinin** çocuk gelişimi ve eğitimin yanı sıra **insani ve ekonomik gelişime ve kalkınmaya da faydalı olacağı** çok açıktır.

**Erken çocukluk eğitime yapılan her 1 dolarlık yatırım
4 ile 13 dolarlık bir getiri sağlar.**

Bu doğrultuda, bu konuya kapsamlı ve çok paydaşlı bir bakış açısı oluşturabilmek için ilgili alanyazında en kabul gören yaklaşımlardan biri **Bronfenbrenner'in Ekolojik Sistemler Kuramı**'dır. Bu kurama göre, çocuğun ailesi ya da çocuğa bakım

veren kişiler, çocuğun yaşadığı ev ve mahalle, gittiği okul, çocuğa sunulan hizmet ve politikalar, hatta çocuğun yaşadığı zaman dilimi gibi **pek çok kişi, kurum ve faktörün erken çocukluk dönemi üzerinde etki göstermektedir.**¹¹

Şekil 3: Bronfenbrenner'in yaklaşımı, çocuk üzerinde çeşitli düzeylerde etkisi olan sistemleri ve aktörleri göstermektedir.

Günümüz dünyasında elbette en etkili aktörlerden biri de çocuğun gününün büyük bir kısmını geçirdiği mahallesi, yakın çevresi ve şehir hayatı olmaktadır. Dolayısıyla da bu ortamların düzenlenmesinden ve yönetiminden sorumlu olan yerel yönetimlere önemli roller düşmektedir. Bu anlayış doğrultusunda, **çocukların ve ailelerinin şehir hayatı içerisindeki yaşam kalitesinin önemi**, ilk kez 1996 yılında Türkiye’de gerçekleştirilen **Birleşmiş Milletler Habitat II Konferansı**’nda kabul edilen kararname ile gündeme getirilmiştir.¹² Benzer şekilde, UNICEF’in başlattığı **Çocuk Dostu Şehirler Girişimi** de, çocuk ve kent ilişkisini ortaya koyarak **çocuk dostu belediyeleri** bir araya getirmiştir.¹³ Ülkemizde benzer bir amaçla, Bernard Van Leer Vakfı, Boğaziçi

Üniversitesi ve Kadir Has Üniversitesi iş birliğinde başlatılan **İstanbul/Kent 95 Projesi** de İstanbul’dan seçilmiş dört ilçe belediyesinin çocuklar ve ebeveynlerine yönelik çalışmalar yapmasını sağlamıştır.¹⁴

Erken çocukluk hizmetlerinin etkili biçimde sunulması aynı zamanda **çocuk refahı ve çocuk hakları** açısından da çok önemlidir. 1989 yılında Birleşmiş Milletler tarafından kabul edilen, en çok sayıda ülke tarafından onaylanmış insan hakları belgesi olarak bilinen ve ülkemizde de imzalanmış **Çocuk Haklarına Dair Sözleşme**’ye göre sağlıklı bir ortamda yaşaması ve gelişmesi; eğitim, beslenme, barınma ve giyim gibi temel ihtiyaçlarının karşılanması, kişiliğinin ve yeteneklerinin geliştirilmesi; anne baba rehberliği ve eğitimlerinin geliştirilmesi çocukların temel hakları arasında yer almaktadır.¹⁵

4. Erken çocukluk hizmetleri, sosyal belediyeciliğin bir gereğidir.

Çocuklara ve ailelere yönelik eğitim, bakım ve gelişim hizmetleri aynı zamanda Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nda da vurgulanan "sosyal devlet" anlayışıyla bağlantılı biçimde geliştirilmiş **"sosyal belediyecilik"** yaklaşımının da bir yansıması olarak da görülmelidir. Sosyal devlet, vatandaşlarını toplumsal risklerden koruyan, onlara bir sosyal güvenlik imkânı sunan ve her vatandaşına eğitim, sağlık ve barınma gibi temel hizmetleri ulaştıran bir devlet yapılanması olarak tanımlanabilir.¹⁶ Sosyal devlet anlayışının yerel yönetimlerdeki yansıması olan sosyal belediyecilik ise, sunduğu sosyal nitelikli ürün ve hizmetlerle **bölgesinde yaşayan insanların yaşam koşullarını iyileştirmeyi** ve bütçelerine sosyal adaleti sağlayacak biçimde katkı yapmayı amaçlayan belediyeciliği işaret etmektedir.¹⁷

Bu bağlamda erken çocukluk döneminin sağlıklı geçebilmesi için en önemli etkenlerden birinin sosyal belediyecilik kapsamında **çocuk yoksulluğuyla mücadele** edilmesi olduğu da unutulmamalıdır. Sosyal belediyeciliğin en önemli rollerinden biri de düşük sosyoekonomik düzeyde, dezavantajlı bölgelerde yaşayan insanların ve **özellikle de çocukların önceliklendirilmesi** ve koşullarının iyileştirilmesi için gerekli hizmetlerin, yardım ve destek programlarının geliştirilmesi ve sunulmasıdır. Dezavantajlı gruplar yaş, cinsiyet, eğitim düzeyi, sosyoekonomik durum gibi bir özelliğinden dolayı diğerlerinden daha olumsuz koşullarda bulunan çocuklar, kadınlar, engelliler, yaşlılar gibi grupları tanımlar. Bu gibi hizmetlerde bu dezavantajlı grupların, özellikle de erken çocukluk dönemindeki çocukların önceliklendirilmesi **her**

çocuk için eşit fırsat yaratılması ve bu sayede çocukların gelişimlerinin erken dönemlerden itibaren etkili biçimde desteklenebilmesi için de önemli bir adım olacaktır. Bunlar için **bölgenin yapısına ve bölgedeki insanların ihtiyaçlarına uygun** olacak şekilde esnek, daha **uygun maliyetli yerel modellerin geliştirilmesi** ve uygulanması için yerel yönetimler en önemli aktörlerden biri olarak öne çıkmaktadır. Ayrıca kaynakların kısıtlı olduğu dönemlerde daha hedef odaklı çalışmak hem dezavantajlı grupların iyi oluşlarını artıracak hem de kaynakların daha iyi yönetilmesine ve yapılan yatırımlardan daha büyük getiriler elde edilmesine olanak tanıyacaktır.

Araştırmacılar, sosyal belediyecilik anlayışının sosyal politikaların **merkezi yönetimden alınarak tamamen yerel yönetimlere devredildiği anlamına gelmediğini**,¹⁸ aksine, yerel yönetimler o bölgede yaşayan halkla en yakın ilişki içerisindeki birim olduklarından merkezi yönetimden daha etkili hizmetler sunabileceğini ifade etmiştir.¹⁹ Ayrıca, ülkemizde belediye gelirlerinin harcanma usullerini düzenleyen **2664 Sayılı Belediye Gelirleri Kanunu** da, “gelirlerin yüzde 1’inin kanunlarla tayin edilen veya belediyelerce tespit edilen sosyal amaçlı kuruluşlara veya hizmetlere tahsis edilmesini” şart koşmaktadır.²⁰

5. Erken çocukluk döneminde okullaşma oranları hâlâ istenen seviyelerin altında seyretmektedir.

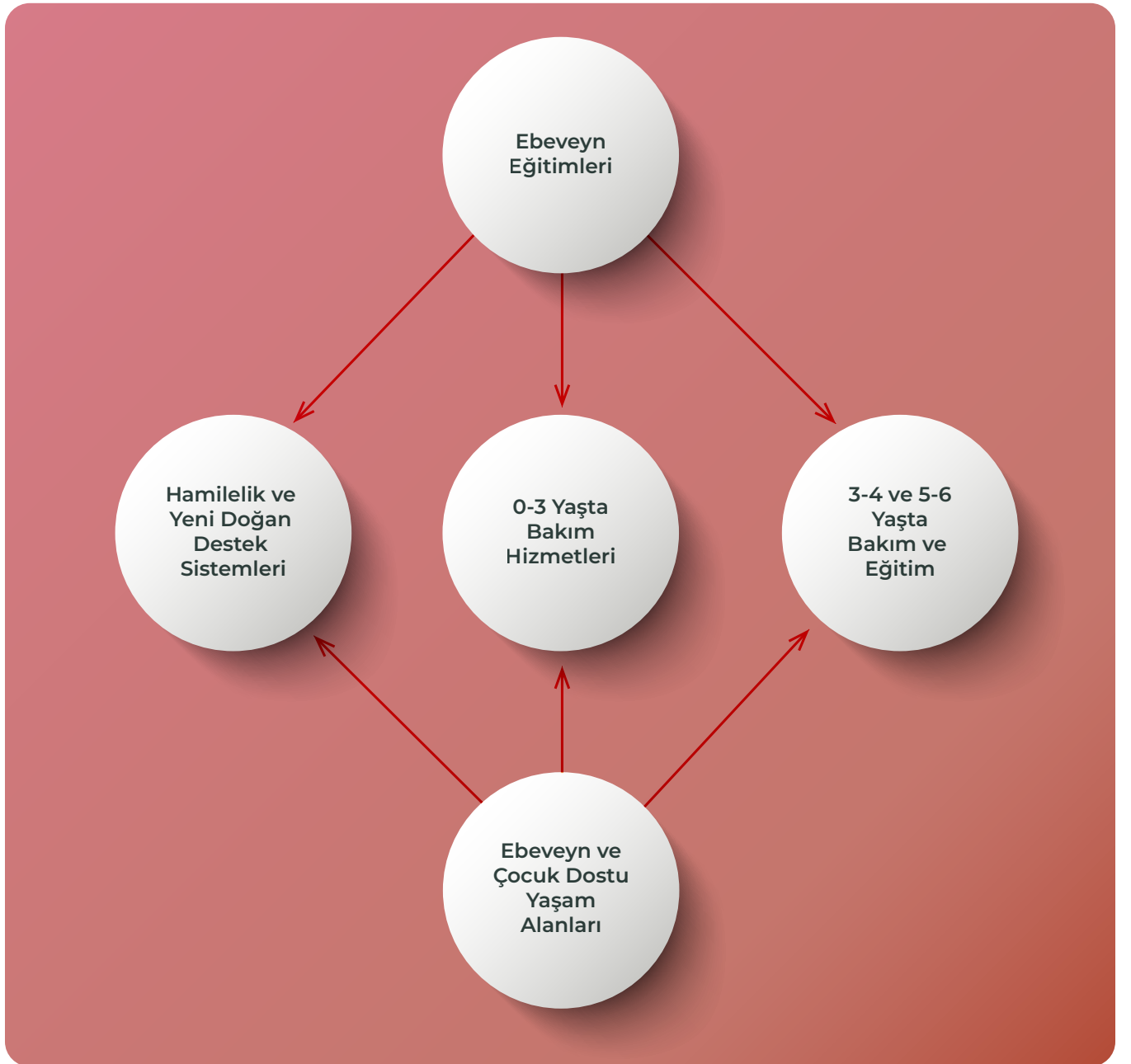
Ülkemizde, daha önce de vurgulandığı üzere erken çocuklukta eğitim, bakım ve gelişim hizmetlerine ihtiyaç duyan büyük bir çocuk nüfusu bulunmaktadır. Türkiye İstatistik Kurumu’nun 2023 yılına ait Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi Sonuçları’na göre ülkemizde **0-6 yaş aralığında 7,9 milyon çocuk** olduğu görülmektedir.²¹ Erken çocukluk dönemindeki çocukların okullaşma oranları özellikle son yıllarda büyük artışlar göstermiş olsa da, hâlâ bu **eğitim hizmetine erişemeyen çok sayıda çocuk** olduğu bilinmektedir. Milli Eğitim Bakanlığı’nın 2022-23 yılı için yayımladığı Örgün Eğitim İstatistikleri’ne bakıldığında 5 yaştaki net okullaşma oranının %87,17; 4 yaştaki net okullaşma oranının yüzde 41,37 ve 3 yaştaki net okullaşma oranının %16,85 olduğu görülmektedir.²² 3 yaş altındaki çocukların eğitime erişim durumlarıyla ilgiliyse kamuoyuna veri paylaşılmamaktadır.²³

Ekonomik Kalkınma ve İş birliği Örgütü’nün (OECD) paylaştığı inceleme raporunda, Türkiye’nin **okul öncesi eğitime katılımında 3, 4 ve 5 yaş gruplarının tamamı için 82 ülke arasında en düşük oranlara sahip ülkelerden biri** olduğu ifade edilmiştir. Bu kapsamda üç yaş grubunun eğitime katılımında 82 ülke arasında 75.; dört yaş grubunun eğitime katılımında 82 ülke arasında 80. ve genel olarak 3-5 yaş grubunun eğitime katılımı açısından 41 ülke arasında 40. sırada olduğu açıklanmıştır.²⁴

Yine OECD tarafından paylaşılan verilere göre, **0-2 yaş grubunun** erken çocukluk eğitimi ve bakımı hizmetlerine katılım oranı 41 ülkede ortalama yüzde 36 iken Türkiye, **yüzde 1'den düşük katılım oranıyla son sırada** kalmıştır.²⁵

Tüm bu bilgiler ışığında, özellikle de erken çocukluk dönemindeki eğitim ve bakım hizmetlerinin yaygınlaştırılması, var olan hizmetlerin kapasitelerinin artırılması, bilimsel temelli eğitim ve bakım

modelleri geliştirilmesi, ebeveynlerin desteklenmesi gibi konularda yerel yönetimlere önemli roller düşmektedir. Bu belgede, Anne Çocuk Eğitim Vakfı olarak 30 yıldır bu alandaki deneyimlerimiz ve bilgi birikimlerimiz ışığında önerilerimizi sunuyor ve erken çocukluk eğitimi ve bakımı hizmetlerine yönelik olarak yerel yönetimlerle her türlü iş birliğine ve uzmanlık alanlarımızda destek sunmaya açık olduğumuzu hatırlatmak istiyoruz.

Şekil 4: Yerel yönetimlerin sunabileceği erken çocuklukta bakım, gelişim ve eğitim hizmetleri beş başlık altında toplanabilir.

1. 3-4 Yaş ve 5-6 Yaş Eğitim, Bakım ve Gelişim Hizmetlerinin Kapasitelerinin Artırılması

Ülkemizde 5 ve 6 yaşlardaki okullaşma oranları giderek artmaya devam etse de, **3 ve 4 yaşlardaki okullaşma oranlarının hâlâ düşük düzeylerde** (sırasıyla yüzde 41 ve yüzde 17) olduğu bilinmektedir.²⁶ Bu oranların, Ekonomik Kalkınma ve İş birliği Örgütü'nün (OECD) tarafından yapılan kıyaslamalarda 82 ülke içerisinde en alt sıralarda yer aldığı görülmektedir.²⁷ Fakat **okul öncesi eğitime katılmanın ilerleyen dönemlerdeki akademik başarıyı etkilediği** bilinmektedir. Örneğin, 4 yılda bir uygulanan ve 15 yaş grubundaki çocukların okuma, matematik ve fen alanındaki becerilerini ölçen PISA sınavında her yıl başarılı sonuçlar elde ettiği bilinen Finlandiya'da 3 yaşta okullaşma

oranının yüzde 85 ve 4 yaşta okullaşma oranının yüzde 87 olduğu görülmektedir. Benzer şekilde yüksek başarılarla sahip Kore, İrlanda, Danimarka, Fransa gibi ülkelerde de 3 ve 4 yaşlardaki okullaşma oranlarının yüzde 95'in üzerinde olduğu bilinmektedir.²⁸ Dolayısıyla her çocuğa eşit bir başlangıç sunmak ve **çocukların hem çok yönlü gelişimlerini hem de gelecekteki akademik başarılarını desteklemek için erken çocukluk eğitim hizmetlerinin yaygınlaştırılması**, özellikle de dezavantajlı bölgelerde yaşayan çocuklar için erişilebilir hale getirilmesi büyük önem arz etmekte ve yerel yönetimlerin desteğini gerektirmektedir.

Bu konudaki en önemli sorunlardan biri de ülkemizde **okul öncesi eğitimin ücretsiz olmaması** ve bu eğitimi sunan kurumların sayıca azlığından dolayı ailelerin çocuklarını gönderecekleri, **yürüme mesafesinde bir okul bulamamasıdır**. Gelişimin temellerin atıldığı ve yaşamın geri kalanını şekillendiren erken çocukluk dönemindeki **eğitimin ücretli oluşu** sonraki yıllarda **etkisi giderek büyüyen bir eşitsizlik** doğurmaktadır. Dolayısıyla aslında atılması gereken ilk adım, **erken çocukluk eğitiminin zorunlu ve ücretsiz** hale getirilmesidir.

Erken çocukluk hizmetlerine erişimin artırılabilmesi amacıyla, yerel yönetimlerce uygulanmakta olan çok sayıda iyi örneğe rastlamak mümkündür. Örneğin, erken çocuklukta eğitim, bakım ve gelişim hizmetlerine yönelik olarak, “eğitimde fırsat eşitliğinin sağlanması ve çocuğun tüm gelişim alanlarının desteklenmesi” amacıyla **İstanbul Büyükşehir Belediyesi**’nin 3-6 yaş grubundaki çocuklara okul öncesi eğitimi sunan **Yuvamız İstanbul** projesi iyi bir örnek olarak ele alınabilir.²⁹

Bir başka örnek olarak da **İzmir Büyükşehir Belediyesi'nin İZELMAN** bünyesinde açtığı ve 37 ila 72 aylık çocukların kaydolduğu anaokulları gösterilebilir. Bu anaokullarının amacının “kamu yararını esas alan bir yerel yönetim anlayışının sosyal hizmetler alanındaki sorumluluk alanını genişletmek; okul öncesi eğitimi İzmir'in tüm semtlerinde yaygınlaştırmak; dar gelirli ailelere çocuk bakımı konusunda yardımcı olabilmek, çocukların daha gelişmiş bir sosyal ortamda yetişmelerini sağlamak ve eğitim alanında öncü, bireysel farklılıkları dikkate alan, yaşam boyu öğrenmeyi ilke edinmiş, yetkin ve mutlu bireyler yetiştirmek” şeklinde belirtilmiş olması da dikkate değerdir.³⁰

Benzer bir başka uygulama da **Bursa Büyükşehir Belediyesi** tarafından 4-6 yaştaki çocuklar için açılan **Ana Kucağı Çocuk Eğitim Merkezleri**'dir.

Sayısı 20'ye ulaşmış olan bu merkezlerde 4-6 yaş grubu çocuklara yönelik bilişsel gelişim, dil ve motor gelişimi, öz bakım, sosyal ve duygusal gelişim ve kültürel faaliyetler gibi ücretsiz eğitimler sunulmaktadır.³¹

Dünya çapındaysa **Finlandiya, Brezilya ve Güney Afrika** gibi ülkelerde de belediyelerin erken çocuklukta eğitim hizmetleri sunmasına dair iyi uygulamalar olduğu bilinmektedir. Örneğin Güney Afrika'da yerel yönetimler ve belediyelerin kendi bölgelerinde etkili erken çocukluk hizmetleri sunmalarını ve bu hizmetleri sürdürmelerini vurgulayan yasal reformlar önerilmiştir.³²

3-4 Yaş ve 5-6 Yaş Eğitim, Bakım ve Gelişim Hizmetlerinin Geliştirilmesi ve Yaygınlaştırılması İçin Öneriler

3-6 yaş grubunda erken çocuklukta eğitim, bakım ve gelişim hizmetleri sunulurken aslında yaş grubunun ikiye ayrılması sunulacak hizmetler bakımından önemlidir: **36-48 aylık gruba** yönelik hizmetler daha ziyade bakım ve gelişim hizmetleri sunacak kreşleri kapsarken **48-72 aylık grubun** 60 aydan itibaren olan kısmı okul öncesi eğitimi kapsayacaktır. Bu bağlamda, bu hizmetlerin etkili biçimde ayrıştırılabilmesi ve sunulabilmesi için aşağıdaki öneriler göz önüne alınabilir:

KREŞ VE GÜNDÜZ BAKİMEVLERİ

36-48 aylık çocuklara yönelik, bu yaş grubunun gelişim ihtiyaçlarını karşılayacak erken çocuklukta bakım, gelişim ve eğitim hizmetlerinin sağlandığı **kreş ve gündüz bakımevleri sayılarının artırılması** atılacak ilk adımlardan olmalıdır. Bu merkezlerde uygulanacak programların ve buna bağlı tüm hizmetlerin **bilimsel temeller** çerçevesinde hazırlanması ve yine bu yaş grubuyla çalışmaya yönelik uygun eğitimler almış kişiler tarafından sunulması da büyük önem arz etmektedir.

ANAOKULLARI

48-72 aylık grup içinse daha ziyade eğitim hizmetlerine yönelik **anaokullarının açılması, sayılarının artırılması ve özellikle dezavantajlı bölgelerde bulunan çocuklar için erişilebilir hale getirilmesi**

gerekmektedir. Bu sayede hem çocukların çok yönlü gelişimleri desteklenebilir, hem de okula hazırbulunuşlukları artırılabilir.

ERİŞİLEBİLİR MERKEZLER

Çocuk ve ebeveyn dostu şehir tasarımı bağlamında, bilhassa da düşük sosyoekonomik düzeyden gelen çocukların daha rahat erişebilmesi için bu **kreş, anaokulu ve gündüz bakımevi gibi kurumların mahalle ve ilçe merkezlerinde**, çocukların ve ailelerinin yürüyerek, kolayca ulaşabileceği noktalarda konumlandırılması önemlidir.

TOPLUM TEMELLİ UYGULAMALAR

Daha yapılandırılmış bu merkezlerin ve kurumsal hizmetlerin yanı sıra çocukların akranlarıyla vakit geçirebileceği, annelerin de sosyalleşebileceği ve yine çocuklarıyla kaliteli vakit geçirebilecekleri **oyun grupları gibi daha toplum temelli hizmetlerin** de yaygınlaştırılması gerekmektedir.

ÜCRETSİZ BESLENME DESTEĞİ

Son olarak, çocukların gelişimleri için en önemli etkenlerden biri de yeterli ve dengeli beslenmeleri olduğundan, tüm bu merkezlerde çocuklara ücretsiz **beslenme desteği** sunulması da çok önemlidir. Bu sayede her çocuğun sağlıklı bir şekilde büyümesi ve gelişmesi için **temel besinlere erişim sağlayabilmesi** hedeflenmelidir.

2. 0-3 Yaşta Eğitim, Bakım ve Gelişim Hizmetlerinin Yaygınlaştırılması

Erken çocuklukta bakım, eğitim ve gelişim hizmetlerine erişebilmenin **çocukların erken öğrenme ve gelişimlerine katkıda bulunduğ**u; ilerleyen yıllardaysa akademik başarılarını, sosyoekonomik durumlarını ve hatta işgücü piyasasındaki başarılarını olumlu yönde etkilediği bilinmektedir.³³ Daha önceden de vurgulandığı üzere, **ülkemizde 0-3 yaşta bakım, eğitim ve gelişim hizmetleri son derece kısıtlıdır**, oysa 0-3 yaşta bu hizmetlerin yaygınlaştırılması iki temel açıdan çok önemlidir.

Gerek kültürel değerler gerekse de toplumsal cinsiyet kalıpları nedeniyle **çocuk bakımı sorumluluğ**u neredeyse **tamamen annelere yüklenmektedir**. Bu da kadınların doğumdan sonra uzun yıllar boyunca sosyal hayata, eğitime ve

istihdama geri dönebilmesi önünde büyük bir engel oluşturmaktadır. Kadınların çocuklarını güvenle bırakabilecekleri, bilimsel temelli programlar uygulayan ve çocuk gelişimi, bakımı ve eğitimi konusunda ilgili alan uzmanlarını istihdam eden gündüz bakımevleri, kreşler gibi kurumların yaygınlaştırılması annelerin çalışma hayatına geri dönmelerini kolaylaştırarak **işgücü piyasasına ve ekonomiye de katkı sağlayacaktır**.

0-3 yaşta eğitim, bakım ve gelişim hizmetlerinin yaygınlaştırılmasının bir diğer önemli gerekçesi de iyi desteklenip yönlendirilmediğinde neredeyse telafi edilmez kayıpların yaşandığı bu dönemdeki gelişimin yalnızca ebeveynlerin kişisel bilgi ve çabalarına bırakılmasının yeterli gelemeyeceği gerçektir.

Anne babaların çocuğun sağlıklı gelişimi üzerinde en önemli aktörlerden olduğu çok açıktır. Bununla birlikte, **bilimsel temelli programlar ve yaklaşımlarla geliştirilecek bakım ve destek sistemleri**, ebeveynlerle iş birliği içinde çocuğun gelişiminin en üst düzeyde desteklenmesini, ihtiyaç duyduğu öğrenme fırsatlarına ve deneyimlerine erişebilmesini sağlayacaktır. Gelişimin çok hızlı ve önemli olduğu bu erken yıllarda çocukların yalnızca bakım ihtiyaçlarının giderilmesi değil, aynı zamanda öğrenmelerine, gelişmelerine, deneyimlemelerine fırsat verecek **bilimsel temelli ve iyi yapılandırılmış** programların uygulandığı merkezler çocukların erken öğrenmelerini de destekleyecektir.

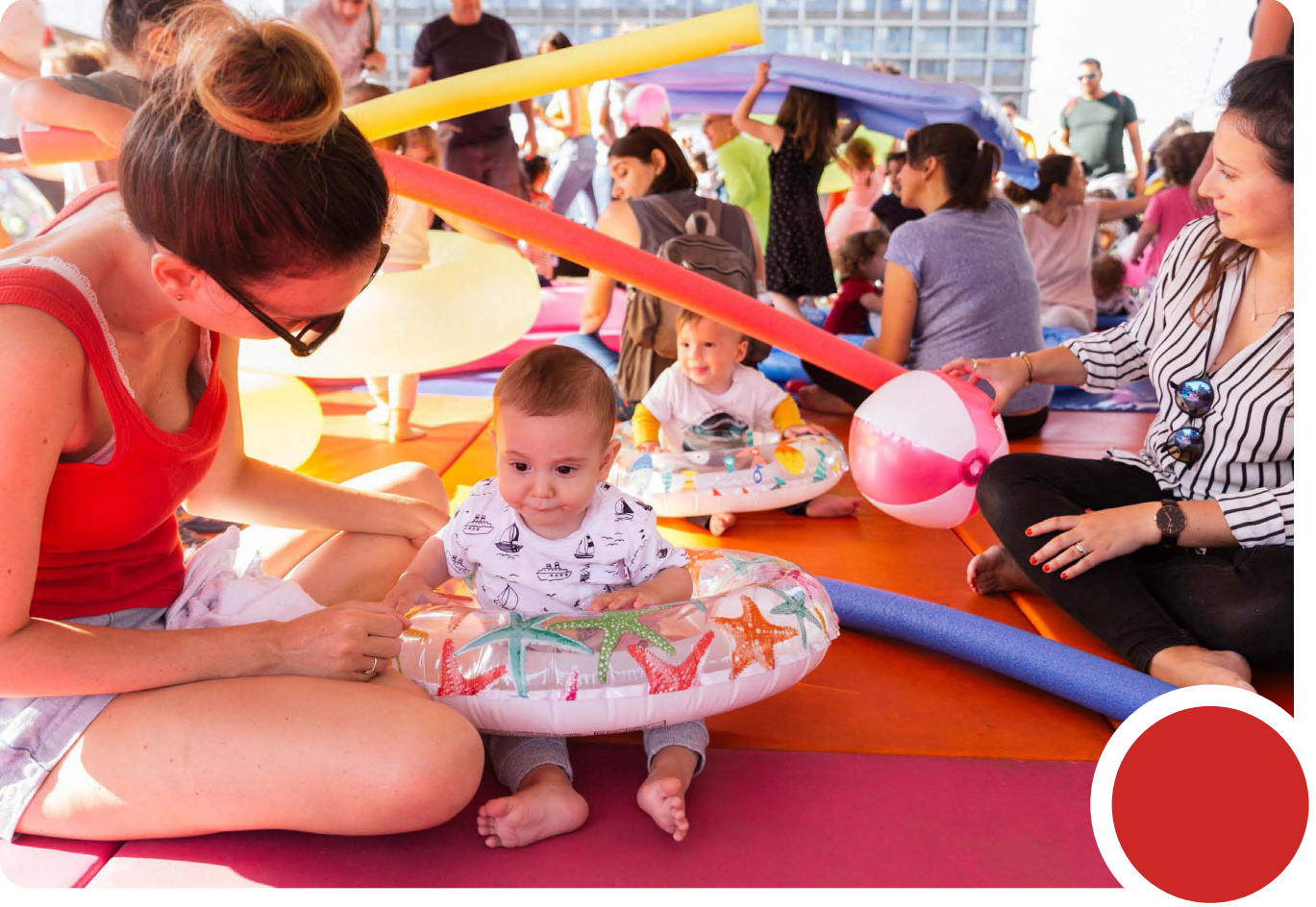
Ayrıca bu kurumlarda **çocukların yeterli ve dengeli beslenmesi** için de gerekli desteklerin sunulması ve düzenlemelerin yapılması da erken dönemde çocukların sağlıklı biçimde gelişebilmeleri ve büyüebilmeleri için çok önemlidir. Bu bağlamda dünya çapında uygulanan **Okulda Beslenme Programı** en iyi örneklerden biridir. 2022 yılında yayımlanmış rapora göre **76 ülkede** uygulanan bu programdan **dünya çapında 418 milyondan fazla çocuğun** faydalandığı belirtilmiştir. Ayrıca bu programın dünya çapında **85 ülkede** yemek hazırlama, bölgedeki lokanta ve restoranlardan yemek satın alınması, yemek taşımacılığı ve sunulması gibi hizmetlerle **büyük oranda kadınlardan oluşan dört milyondan fazla kişiye istihdam olanağı** sağladığı da vurgulanmıştır.³⁴

Uluslararası Öğrenci Değerlendirme Programı'nın (PISA) 2022

değerlendirmesine göre, Türkiye'deki öğrencilerin yaklaşık yüzde 20'sinin yiyecek almaya parası yetmediği için son 30 gün içinde en az bir kez okulda aç kaldığı³⁵ göz önüne alındığında hem çocukların dengeli ve düzenli beslenerek sağlıklı gelişimlerine katkı sağlayan hem de istihdam ve kalkınmaya da destek olan okulda beslenme programlarının geliştirilmesi ve uygulamaya konması büyük önem arz etmektedir.

Daha önce de belirtildiği üzere, 0-3 yaşta eğitim, bakım ve gelişim hizmetlerinin kamu kurumları tarafından yeterince karşılanamadığı görülmektedir.

Bu hizmetleri sunan temel kurumlardan biri olarak, **Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı**'na bağlı açılan kreş ve gündüz bakımevi sayısının 2022 Aralık sonu itibarıyla **yalnızca 2.098 olduğu**; bu kurumların kapasitelerinin de **yalnızca yüzde 3'ünün ücretsiz hizmet sunmak üzere ayrıldığı** bilinmektedir.³⁶ Bunlara ek olarak, 0-6 yaş grubunda çocuğu bulunan **en az 50 çalışanı olan kamu kurumları** 657 sayılı kanun gereği çocuk bakımevleri açabilmekte; diğer işyerlerininse 6331 sayılı kanun gereğince **100-150 kadın çalışanı olması halinde çocuk bakım yurtları açma zorunluluğu** bulunmaktadır.³⁷ Fakat bunların da sayıları çok yetersiz kaldığı için belediyelere çok önemli roller düştüğü açıktır.

Dünyanın farklı ülkelerinde bu hizmetlerin çok daha yaygın bir şekilde sunulduğu görülmektedir. Hollanda, Lüksemburg, Kore ve İzlanda gibi ülkelerde **0-2 yaş grubundaki çocukların yüzde 60 ila 70'inin erken çocukluk bakım hizmetlerine** erişebildiği raporlanmıştır.³⁸ Örneğin Hollanda'da, erken çocukluk bakımı ve eğitimi için üç hizmet kolu olduğu bilinmektedir: 0-4 yaş arasındaki çocukların gidebildiği ve temel amacı çalışan ebeveynleri desteklemek olan özel gündüz bakımevleri; zorunlu okul çağı gelene dek tüm çocuklar için sunulan ve yine çalışan ebeveynlerin desteklenmesini sağlayan evde bakım hizmetleri; 2-3 yaş grubundaki çocuklara yönelik kamusal anaokulları ya da oyun grupları.³⁹

Bir başka iyi örnek olan **Kore’de ise 0-2 yaş grubuna yönelik 35 binden fazla çocuk bakım merkezinin bulunduğu ve bu merkezlerde 1 milyondan fazla çocuğun kayıtlı olduğu** bilinmektedir.⁴⁰

Ayrıca Kore, 0-2 yaş grubuna yönelik olarak erken çocukluk hizmetlerinin amacını ve bu hizmetleri sunan kişilerden beklentileri açıklayan standart bir çocuk bakım programına sahip olması; sunulan hizmetlerin niteliğinin her 3 yılda bir, bu hizmetleri sunan uzmanların niteliklerininse her yıl izleme ve değerlendirmeye tabi tutması gibi özellikleriyle öne çıkmaktadır.⁴¹

Danimarka’da ise 2001 yılında kabul edilmiş **Gündüz Bakım Hizmetleri Yasası**, tüm belediyelerin 26 haftadan ilköğretim çağına kadarki yaş gruplarında bulunan tüm çocuklar için erken çocuklukta eğitim ve bakım hizmetleri sunmasını gerekli kılmıştır. Düşük gelirli ve/veya sosyal açıdan dezavantajlı bulunan aileler bu hizmetlerden tamamen ücretsiz yararlanmaktadır. Ayrıca, dezavantajlı bölgelerde yaşayan çocukların iyi oluş, öğrenme, gelişim ve eğitim gibi odakları bulunan erken çocukluk hizmetlerine erişebilmesini sağlamak amacıyla da 2019 yılında yasaya yeni bir eklenti yapıldığı belirtilmiştir.⁴²

0-3 Yaşta Eğitim, Bakım ve Gelişim Hizmetlerinin Geliştirilmesi ve Yaygınlaştırılması için Öneriler

Bu hizmetlerin en etkili biçimde sunulması için gerek fiziksel imkânları ve tasarımı gerek istihdam edilen personeli ve gerekse de program ve uygulamaları bakımından **bilimsel temeller üzerine oturtulmuş**, nitelikli eğitim, bakım ve gelişim hizmetlerinin sunulacağı merkezlerin kurulması büyük önem arz etmektedir. Bu merkezlerin, ailelerin çocuklarını güvenle bırakabilecekleri; **ilgili alanyazın çerçevesinde** hazırlanmış, **pilot uygulaması** yapılmış ve **standardize edilmiş** eğitim ve uygulamalar sunuyor olması da çok önemlidir.

EĞİTİMLİ UZMANLAR

Bunlara ek olarak, geliştirilen programlar ve hizmetlerin etkin bir şekilde sunulmasının anahtarı bu alanda **eğitimli ve donanımlı uzmanlardır**.

Bu nedenle, erken çocuklukta eğitim, bakım ve gelişim hizmetleri sunabilecek uzmanların istihdamının artırılması hem bu hizmetlerin yaygınlaştırılması ve daha çok çocuk ve ailenin erişimine açılması, hem de etkili bir şekilde sürdürülebilmesi için çok önemlidir.

EBEVEYNLİ OYUN VE DESTEK GRUPLARI

3-6 yaş grubunda olduğu gibi bu yaş grubuna yönelik olarak ebeveynlerin de katılabileceği **oyun ve destek gruplarının oluşturulması** hem çocukların gelişimlerini destekleyecek hem ebeveyn çocuk arasında iyi bir iletişimin kurulmasını sağlayacak hem de ebeveynlerin sosyalleşmesine imkân tanıyacaktır.

3. Hamilelik ve Yeni Doğan Destek Sistemleri

Çocuk gelişiminin çok yönlü olarak desteklenmesi, hamileliğin başından itibaren ebeveynlerin desteklenmesiyle yakından ilişkilidir. Buna yönelik olarak gerek dünyada gerekse de ülkemizde çeşitli belediyelerin sunduğu **doğum paketleri** iyi uygulamalar arasında gösterilebilir. Bu konuda bilinen en iyi örneklerden biri, **tüm çocuklara eşit bir başlangıç sağlama** amacıyla ilk olarak 1938'de düşük sosyoekonomik ailelerle başlayan fakat 1949 yılından bu yana yeni ebeveyn olan **tüm ailelere yeni doğan kutusu gönderen Finlandiya hükümetidir**. Bebek tulumu, zıbn, şapka, çorap, havlu, bebek şampuanı, bebek bezi, bebek pudrası, tırnak makası, tarak, diş fırçası, banyo termometresi, resimli kitap ve diş kaşıma oyuncacı gibi ürünlerin bulunduğu bu kutu, tabanındaki örtüyle birlikte bebek beşiği olarak da kullanılabilir. ⁴³

Finlandiya'daki bebek kutusunun, Amerika Birleşik Devletleri, Kanada, Arjantin, Brezilya, Kolombiya, Avustralya, İskoçya, Suriye, Irak, Kırgızistan, Hindistan, Yunanistan, Romanya gibi **60'tan fazla ülkede uyarlandığı** bilinmektedir. ⁴⁴

Benzer yeni doğan paketleri, ülkemizde de çeşitli belediyeler tarafından sunulmaktadır. Örneğin, **Mersin Büyükşehir Belediyesi** yeni ebeveynlere “**bebeklerinin büyüme aşamasında destek sağlamak amacıyla**” bebek bezi, alt açma bezi, biberon, ateş ölçer, zıbın takımı, ıslak mendil, bebek şampuanı ve havlusu gibi ürünleri içeren bir bebek bakım çantası vermektedir.⁴⁵ Yine aynı belediye buna ek olarak “**El Bebek Gül Bebek**” isimli projeleri kapsamında asgari ücret ve altı gelire sahip, 6-12 aylık bebeği olan ailelere bebek bezi, bebek şampuanı, bebek maması gibi ürünlerin bulunduğu paket, 30 günlük periyotlar halinde bebek 1 yaşına basana dek sunulmaya devam edilmektedir.⁴⁶

Bir başka iyi uygulama da **İstanbul Büyükşehir Belediyesi** tarafından gerçekleştirilmektedir. İBB, 45 binden fazla haneye ulaştırılmasını planladığı **Yeni Doğan Destek Paketi**’nde bir bebeğin ilk 4 aylık ihtiyaçlarını karşılamak üzere bebek yatağı, bebek çantası, zıbın takımı, biberon, dijital ateş ölçer, şampuan, bebek bezi, ıslak mendil, banyo sünger, tırnak makası, burun aspiratörü gibi ürünlerin bulunduğu bir paket sunmaktadır.⁴⁷

Benzer bir uygulama **İzmir Büyükşehir Belediyesi** tarafından da yürütülmektedir. Belediye tarafından 0-3 aylık bebeklere yönelik “**Hoş Geldin Bebek Seti**” kapsamında bebek çantası, zıbın seti, battaniye, havlu, emzirme önlüğü, çocukların gelişim becerilerine yönelik kitap seti gibi ürünler bulunmaktadır.

Ayrıca bu uygulama, paket içerisinde yeni doğan bebek adına dikilmiş bir fidanın sertifikasını da içermesiyle dikkat çekmektedir.⁴⁸ **Bursa Büyükşehir Belediyesi** tarafından, Bursa Büyükşehir Kadın Kulübü mobil uygulaması üzerinden yapılan başvurular doğrultusunda adrese

teslim olarak sunulan **Hoş Geldin Bebek Çantası**;⁴⁹ **Konya Selçuklu Belediyesi**'nin 2016 yılında başlattığı ve pandemi döneminde 1250 aileye ulaştırdığı **Çok Yaşlı Bebek Paketi**⁵⁰ gibi, farklı illerin belediyeleri tarafından gerçekleştirilen iyi uygulamalara da rastlamak mümkündür.

Hamilelik ve Yeni Doğan Destek Sistemlerinin Geliştirilmesi ve Yaygınlaştırılması için Öneriler

Hem ülkemizde hem de farklı ülkelerde sunulan örneklerde, yeni doğan paketlerinin büyük oranda sadece anneyi hedef aldığı görülebilmektedir. Oysa bebeğin birincil bakımvereni olarak babanın da bebeğin gelişimi ve bakımı üzerinde önemli etkileri olduğu bilindiğinden, **bu paketlerin hedef kitlesi olarak babaları da göz önünde bulundurmak** önemlidir.

GELİŞİMİ DESTEKLEYECEK YENİ DOĞAN PAKETLERİ

Sunulan bu yeni doğan paketlerinin genel olarak tulum, bez, şampuan, bebek maması gibi yalnızca fiziksel ihtiyaçlara yönelik olduğu görülmektedir. Bu ürünlerin yanı sıra, **çocukların bilişsel ve duygusal gelişimlerini de destekleyecek** şekilde, bu alandaki uzmanlar tarafından hazırlanmış **resimli kitaplar, oyuncaklar ve materyaller** de eklenmesi önemlidir. Ayrıca, özellikle ilk aylarda çocuk bakımı konusunda zorluk yaşayan yeni **ebeveynlere yönelik bilgi notlarının** paketin içeriğine dâhil edilmesi anne babaların da iyi olma hallerini ve ebeveynlik becerilerini destekleyecektir.

BİLİMSEL İÇERİK

Bu paketlerin içerikleri ve bilgi notlarının **bilimsel bilgilere uygun biçimde güncellenmesi**, ebeveynlere doğru desteğin sunulabilmesi açısından önem arz etmektedir. Bu sebeple ruh sağlığı uzmanları, hemşireler, çocuk doktorları, çocuk gelişimi uzmanları gibi ilgili **alan uzmanlarıyla iş birliği** yapılarak bu içeriklerin hazırlanması gerekir. Yapılacak bu iş birliklerinin yanı sıra, **belediyelerde ebeveynlere çocuk bakımı ve gelişimi konusunda rehberlik sunacak bir birimin oluşturulması** da çok faydalı olacaktır.

DÜZENLİ GÖNDERİM

Bu paketlerin tek ya da birkaç seferlik değil, **belirli periyotlarla gönderilmeye devam edilmesi** de çok önemlidir. Bu sayede ebeveynler, çocuklarının farklı gelişim dönemi özellikleri ve ihtiyaçları konusunda destek almaya devam edebilir. Bu paketlerin yanı sıra **etkisi kanıtlanmış ev ziyaretleri** aracılığıyla çocuğun gelişim dönemleri, sağlığı ve beslenmesi gibi konularda ebeveynlere bilgi görüşmelerinin düzenlenmesi de faydalı olacaktır.

ANNE BABALARIN DESTEKLENMESİ

Tüm bunlara ek olarak, gerek hamilelik döneminde gerekse de sonrasında **anne babalara yönelik seminerler** yaygınlaştırılabilir. Daha önce AÇEV tarafından sunulmuş ve yine ebeveynlik ve çocuk gelişimi, sağlığı ve bakımı gibi konularda bilgiler içeren **“aile mektupları”** uygulaması iyi bir örnek olarak görülebilir. Bu şekilde hazırlanan mektuplar aracılığıyla ailelere her ay, çocuğun o ayki gelişim dönemine ve ihtiyaçlarına yönelik etkili bilgilendirmeler yapılabilir. Benzer şekilde, AÇEV tarafından geliştirilmiş, çocuğun gelişimini destekleyecek öneriler, eğlenceli ve öğretici oyunlar, doktor randevusu ve aşı tarihleri gibi önemli olayların kaydedilebileceği bir takvimin bulunduğu **İlk6Yıl uygulaması** da ailelerin kullanımına sunulabilir.

4. Ebeveynlik Becerilerinin ve Ebeveyn-Çocuk Etkileşiminin Desteklenmesi

Erken çocukluk dönemindeki fiziksel, sosyal, zihinsel ve duygusal gelişim üzerinde en büyük etki sahibi aktörlerden biri de anne babadır.

Anne baba katılımının çocukların gelişim ve öğrenme süreçleri için en önemli etmenlerden biri olduğu

araştırmacılar tarafından uzun yıllardır vurgulanmaktadır.⁵¹ Ayrıca yapılan çalışmalar, ebeveyn katılımının çocuklarda daha yüksek bir akademik başarı, daha iyi kişilerarası ilişkiler ve iyi oluş düzeyinin artması gibi olumlu sonuçlar doğurduğunu göstermiştir.⁵² Benzer şekilde, dünyanın farklı yerlerindeki farklı ebeveyn eğitimi programları üzerine yapılan çalışmalar, ebeveyn eğitimlerinin anne babaların

stresini düşürme, ebeveynlik becerilerini artırma, çocukların gelişimini destekleme gibi çeşitli alanlarda **anlamli etkiler** sağladığını göstermiştir.⁵³

Ülkemizde uygulanan anne ve baba eğitim programlarının anne babalarının ebeveynlik rollerine ilişkin algıları ve çocukların oyun becerileri üzerinde olumlu etkileri olduğu; annelerin benlik saygılarını artırdığı, çocukla kurulan duygusal ilişkinin niteliğini geliştirdiği, çocukla yaşanan sorunlarla baş etme becerilerini artırdığı; çocukların sözel ve sayısal becerilerini yükselttiği, içinde bulundukları çevrenin olumsuz etkilerini azalttığı, okula hazırbulunuşluklarını artırdığı gibi anlamli etkileri olduğu gösterilmiştir.⁵⁴

Tüm bu olumlu faydalara ek olarak, çocukla iletişim, çocuğun gelişiminin çok yönlü olarak desteklenmesi, çocukla ve eşler arasında demokratik bir ilişkinin kurulması gibi yönleri içeren eğitim programları toplumun temel birimi olan **ailenin bir bütün olarak iyi oluşu ve dayanıklılığı** açısından da çok önemlidir. Dayanıklı aileler zorlu durumlarla daha iyi baş edip daha kolayca toparlanabilir, iş birliğine dayalı ebeveynlik ve bakımveren rolleri benimseyebilir, karşılıklı saygı ve eşitliğin olduğu eş ilişkileri geliştirebilir,

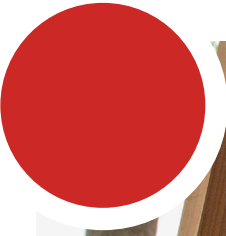
açık ve tutarlı iletişim kurup duyguların ifade edilmesine olanak tanıyabilir.⁵⁵ Bunların hepsi de **çocukların sağlıklı, sevgi dolu ve güvenli bir ortamda büyümelerine ve gelişmelerine** destek olur. Bu gibi ebeveynlik programları aynı zamanda çocuğun bakım, eğitim ve gelişim sorumluluğun yalnızca annede olmadığına, babanın da çocuk gelişimi üzerinde önemli katkı ve sorumluluklarının bulunduğuna işaret eden bir **eşit ebeveynlik** anlayışının benimsenmesini ve yaygınlaşmasını sağlayacaktır.

Gerek dünyada gerekse de ülkemizde ebeveyn eğitimlerine yönelik pek çok iyi örnek bulunmaktadır. Anne Çocuk Eğitim Vakfı'nın **Anne Destek ve Baba Destek programları** ülke çapında yaygın olarak uygulanmaya devam etmekle birlikte Almanya, Suudi Arabistan, Brezilya, Belçika, Meksika gibi ülkelere de uyarlanmıştır.⁵⁶ Ek olarak, Milli Eğitim Bakanlığı tarafından uygulanan **Aile Okulu**⁵⁷ ve Aile Sosyal Hizmetler Bakanlığı tarafından uygulanan **Aile Eğitim Programı**⁵⁸ gibi örnekler de görülmektedir. Ayrıca, İzmir Büyükşehir Belediyesi'nin **Ailelere Yönelik Ebeveyn Akademisi**, İstanbul'da Şişli Belediyesi'nin 3-6 yaş çocukları olan ebeveynler için **Anne Baba Destek Grubu**, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Enstitü İstanbul tarafından sunulan **Anne Baba Okulu** gibi kısa süreli ebeveyn eğitim programlarına da rastlanmaktadır.⁵⁹

Küresel bağlamdaysa, UNICEF iş birliğiyle **Sırbistan'daki bazı belediyelerde** ve **Montenegro'da** gerçekleştirilen programlar; İngiltere'nin **Bristol** şehrinde, Amerika'nın **Illinois** eyaletinde, İskoçya'nın **Glasgow** şehrinde ve Avustralya'nın **Melbourne** şehrinde düzenlenen ebeveynlik programları dünya çapındaki örnekler olarak gösterilebilir.⁶⁰

Ebeveynlik Becerileri ve Ebeveyn-Çocuk Etkileşime Yönelik Hizmetlerin Geliştirilmesi ve Yaygınlaştırılması için Öneriler

EBEVEYNLİK PROGRAMLARI

Belediyelerin sorumlu oldukları bölgelerde **çocukların yaş gruplarına ve gelişim dönemlerine uygun, davranış değişikliği sağlayan, uzun süreli ve bilimsel temelli**, ebeveynlik becerilerini destekleyen eğitim programlarının geliştirilmesi ve uygulanması, sosyal belediyecilik anlayışının temel etmenlerinden biri haline getirilmelidir.

PROGRAM GELİŞTİRME

Bu bağlamda, yapılacak işbirlikleri vasıtasıyla Anne Çocuk Eğitim Vakfı tarafından uygulanan **Anne Destek Programı (ADP)** ve **Baba Destek Programı (BADEP)** gibi eğitim programlarının doğrudan uygulanması bir seçenek olabileceği gibi, yine bu alanda deneyimi olan AÇEV gibi kurumlar ya da alan uzmanlarının rehberliğinde **belediyelerin kendi ebeveyn eğitim programlarını geliştirmesi** de çok kıymetli olacaktır.

5. Çocuk ve Ebeveyn Dostu Yaşam Alanları İçin Belediyecilik

Belediyelerin temel görevlerinden biri de **sorumluluk alanındaki yurttaşları için yaşanabilir, güvenli ve kapsayıcı alanlar** oluşturmaktır. Daha önceden de vurgulandığı üzere erken çocukluk, çocukların beyin gelişimleri, fiziksel, zihinsel, duygusal ve sosyal gelişimleri ve öğrenme kapasiteleri açısından son derece kritik bir dönemdir. Dolayısıyla bu dönemdeki çocukların gelişimlerini en etkili biçimde desteklemenin yolu da sağlıklı, güvenli ve huzurlu bir çevre inşa etmekten geçer.

Günümüz dünyasında artık **şehirlerde bir milyardan fazla çocuğun yaşadığı** bilinmektedir.⁶¹ Bu çocuklar için şehir yaşamı, gelişimlerini destekleyebilecek çok çeşitli fırsatlar sunabileceği gibi hem çocukların hem de bakım verenlerinin sağlıkları ve iyi oluşları karşısında önemli engeller de doğurabilir. Bu nedenle belediyelerin hava kirliliği, trafik

yoğunluğu, yeşil alanların azlığı gibi daha geniş kapsamlı sorunların yanı sıra çocuk parkları, kaldırımlar, otobüs durakları, hizmet binalarına ulaşım gibi çok çeşitli faktörler konusunda **çocuk ve ebeveyn dostu girişimlerde** bulunması büyük önem arz etmektedir. Tüm bu girişimlerde çocukların katılım ve söz hakları da göz ardı edilmemelidir. Daha önce bahsi geçen **Çocuk Haklarına Dair Sözleşme**'de tanımlanmış **temel çocuk haklarından biri de çocuğun katılım hakkıdır**.⁶² Bu doğrultuda çocukların hak temelli hizmetlerin oluşturulma sürecine katılımları ve kendi görüşlerini, taleplerini ve sorunlarını iletebilmeleri amacıyla İstanbul Büyükşehir Belediyesi, Ankara Büyükşehir Belediyesi, Konya Büyükşehir Belediyesi, Kırşehir Belediyesi, Çankırı Belediyesi, Odunpazarı Belediyesi, Kadıköy Belediyesi gibi çeşitli belediyelerce oluşturulmuş **“çocuk meclisleri”** iyi bir örnek olarak görülebilir.⁶³

Çocuk ve Ebeveyn Dostu Yaşam Alanlarının Geliştirilmesi ve Yaygınlaştırılması için Öneriler⁶⁷

Sokakların, kaldırımların, parkların, çocuk oyun alanlarının, binaların ve **her türlü yaşam alanının tasarlanması ve planlanmasında çocuk ve ebeveyn dostu bir bakış açısına sahip olmak** son derece değerlidir. Bu bağlamda, çocukların güvende ve sağlıklı olacakları ortamların sunulması, temel hizmetlere kolayca erişebilmelerinin sağlanması, oyun oynayıp çevreyi keşfedebilecekleri güvenli ve uyaran açısından zengin alanların sağlanması en temel gerekliliklerdendir.

- **Kolombiya’da** bir ilçe belediyesi, bir mahalleye üç yaşındaki bir çocuğun ortalama boyu olan **95 cm yüksekliğinde bir duvar resmi** yerleştirmiştir. Bu resimle hem çocukların yolda yürürken resimlerle anlatılan yerel hikâyeleri incelemeleri, hem de yetişkinlere çocukların sokaklarda ve trafiklerde ne kadar savunmasız olabileceğini hatırlatılması amaçlanmıştır.

- **Yeni Zelanda’da** belediye destekli bir girişim ise erken çocukluk hizmeti sunan binalarda, kafelerde ve sağlık kurumlarında kadınların kendilerini rahat hissedebilecekleri **emzirme alanlarının** oluşturulmasına, emzirme işaretlerinin konmasına ve diğer çalışanların da bu konuda bilinçlendirilmesine yönelik çalışmalarda bulunmuştur.

- Danimarka’nın başkenti **Kopenhag’ta** da **tüm şehrin bir oyun alanı haline getirilmesi** amacıyla kaldırımlara hem çocuklar hem yetişkinler için oyun ve fiziksel aktivite imkânı sunacak yönergeler, renklendirmeler ve tırmanma alanları yerleştirilmiştir.

Bilhassa da fiziksel ya da ekonomik sebeplerden dolayı kişisel araca sahip olmayan ya da toplu taşıma kullanmayan çocuklar ve aileleri için **güvenli yürüme rotalarının oluşturulması** ve **temel hizmetlerin yürüme mesafesinde erişilebilir hale getirilmesi** de yaşam alanlarının tasarımı için önemlidir. Yürümenin ayrıca sağlıklı çocuk gelişimi, çocuğun etrafını keşfetmesi, oyun oynaması, çeşitli uyaranlara maruz kalması ve sosyal etkileşimlerde bulunması için de önemli olduğu bilinmektedir.

- Örneğin ABD'nin **Philadelphia** eyaletinde, bir otobüs durağının yanına kurulan kamusal alan, **küçük çocuğu olanların otobüs beklerken oyunlar oynayabilmesine** imkân tanımaktadır. Bu gibi güvenli alanlar, ebeveynler ve çocuklar arasındaki etkileşimleri de artırmaktadır.

- Hollanda'nın **Eindhoven** kentinde **çocukların güvenli yürüyebilmesi** için tabelalar ve renklerle işaretlenerek **özel olarak oluşturulmuş rota**, hem ebeveynlerin çocukları konusunda

duydıkları endişeleri azaltmakta hem de çocukların daha erken yaşlarda kendilerine güven duyarak kendi başlarına sokakta yürüyebilmelerine imkân tanımaktadır.

- **Barselona'da** ise yerel yönetim, **şehirdeki belirli alanları yayaalara özel hale getirmiş** ve buradaki trafiği asgari düzeye indirmiştir. Bu sayede hizmetlere yürüyerek erişim imkânı artmış, o bölgedeki insanların yaşam kalitelerinin yükseldiği gözlemlenmiş ve çocuklar için sokakta daha fazla oyun olanağının olduğu belirtilmiştir.

Daha yapılandırılmış eğitim programlarının yanı sıra, belediyeler **çocuk ve ebeveyn etkileşimini artırmak için toplanma ve oyun alanları** da oluşturabilir. Ebeveynlerin bu gibi kamusal alanlara çocuklarıyla birlikte gelmesi kendi çocuklarıyla kaliteli zaman geçirmelerinin yanı sıra diğer ebeveynlerle de sosyalleşmelerine olanak tanır.

- İstanbul'daki **Beyoğlu, Maltepe, Sarıyer** ve **Sultanbeyli** belediyeleri anneler

gününde **aile piknikleri** organize etmiş ve hem aileler ve çocukları için oyunlar hem de ebeveynler için **çocuk gelişimi, beslenme ve oyun gibi konularda atölyeler** düzenlemiştir.

- **Arjantin’de** ise bir proje kapsamında Tucumán şehrinin 1.200 noktasına **ebeveyn dostu oturma alanları** yerleştirmiş ve ebeveynlerin evlerine yakın bu alanlarda çocuklarıyla birlikte güvenli bir şekilde vakit geçirmeleri teşvik edilmiştir.

- Bir başka iyi örnek olarak **Kopenhag’ta** ise 26 farklı oyun alanına **ebeveynlere danışmanlık hizmetleri** sunmak ve belediyelerin hizmetlerine yönlendirmek üzere bu alanda eğitilmiş uzmanlar yerleştirilmiştir. Bu uzmanlar hem oyun alanlarında etkinlikler düzenlemekte hem de çocukların güvenliğini sağlamaktadırlar.

- Bu kapsamda en önemli hizmetlerden biri de sağlık, çocuk bakımı, sağlıklı beslenme alanları, okullar, parklar gibi **temel hizmetlerin tüm ailelerin erişebileceği konumlara** yerleştirilmesidir. Bu hizmetlerin doğru alanlarda konumlandırılması hem ebeveynlerin bu hizmetlere ulaşmakta yaşadıkları sorun ve stresleri azaltması açısından da önemlidir. Bu bağlamda belediyeler, kendi sorumluluk alanları **içerisinde küçük çocukların yoğun olarak yaşadıkları bölgeleri** tespit edebilir ve diğer kurum ve kuruluşlarla iş birliği yaparak bu hizmetlerin bu bölgelerde sunulmasını sağlayabilir.

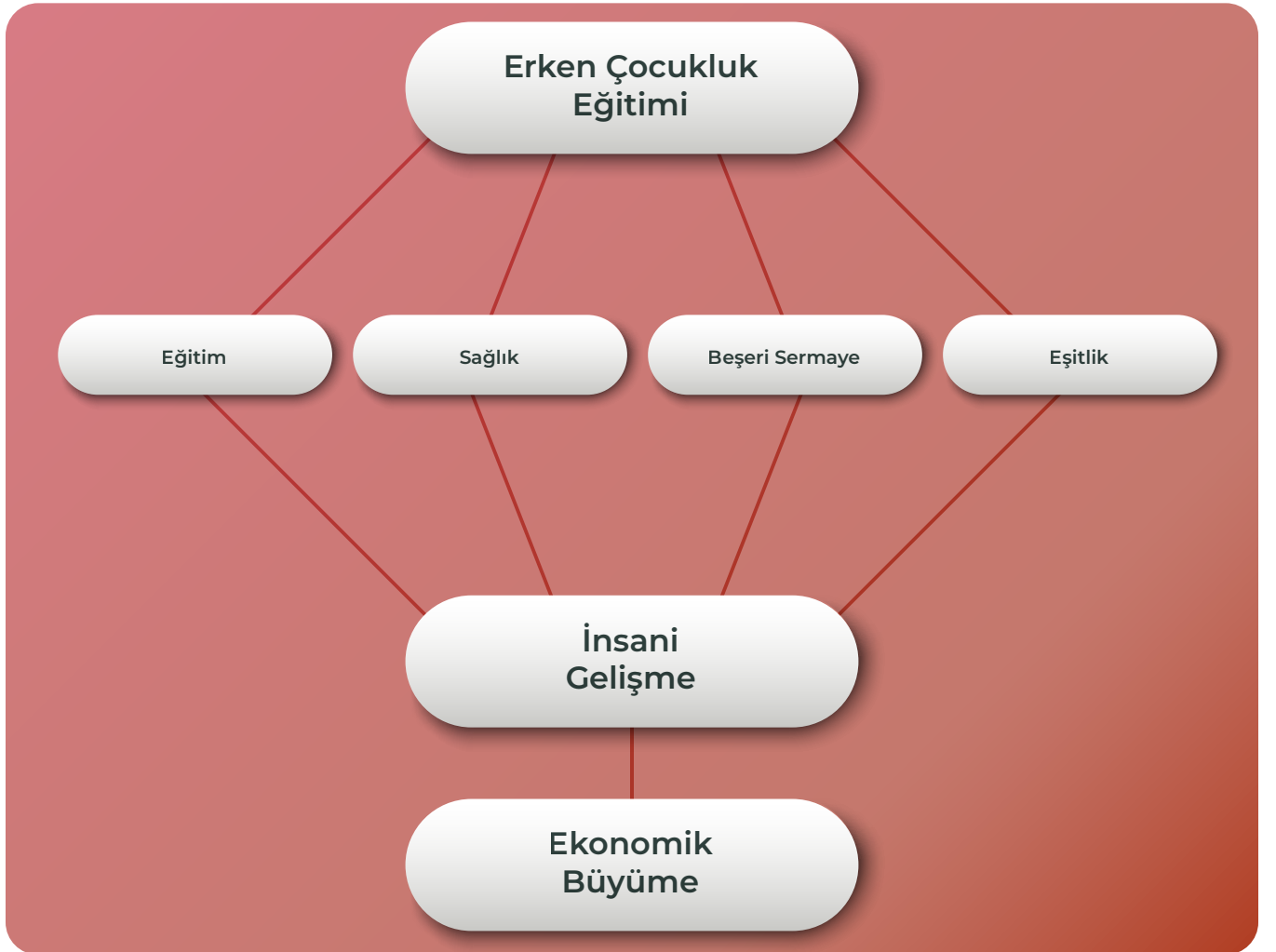
- Örneğin **Brezilya’da** 17 şehirde **hamile kadınların sağlık çalışanlarına kolayca ulaşabilmesi** için yürüme mesafesinde toplanma noktaları oluşturulmuştur.

Erken Çocuklukta Eğitim, Bakım ve Gelişim Hizmetlerinin Bireysel ve Toplumsal Faydaları

Erken çocuklukta eğitim, bakım ve gelişim hizmetleri çocukların fiziksel, sosyal, duygusal ve zihinsel gelişimlerinin etkili biçimde desteklenebilmesi için çok önemlidir. Daha önceden de vurgulandığı gibi bu döneme yapılan yatırımlar, diğer tüm dönemlerdeki yatırımlardan daha fazla ekonomik getiri de sağlamaktadır. Tüm bunlara ek olarak, erken çocukluk hizmetlerinin **sağlık, eğitim, toplumsal sermaye ve toplumdaki eşitlik üzerinde de etki gösterdiği**, bunların da **insani gelişime ve ekonomik büyümeye katkı sağladığı** bilinmektedir.⁶⁴

Kapsamlı, nitelikli ve bilimsel temellere uygun hazırlanmış erken çocukluk hizmetleri toplumdaki eğitim düzeyini yükseltecek, toplumdaki bireylerin daha sağlıklı olmasını sağlayacak, beşeri sermayeyi güçlendirecek ve toplumdaki bireylerin birbirine daha saygılı ve eşitlikçi yaklaşmasına olanak tanıyacaktır. Eğitim, sağlık, beşeri sermaye ve eşitlik boyutları da doğrudan insani gelişimi ve ekonomik büyümeyi hızlandıran faktörlerdendir.⁶⁵ Bir sonraki sayfada, erken çocukluk hizmetlerinin uzun vadeli fayda ve getirileri özetlenmiştir.

Şekil 5: Erken çocukluk hizmetleri eğitim, sağlık, beşeri sermaye ve toplumsal eşitlik alanlarını olumlu etkileyerek insani gelişme ve ekonomik büyümeye katkı sağlar.

Erken Çocukluk Hizmetlerinin Uzun Vadeli Fayda ve Getirileri

OKULLAŞMA ORANLARI

Bilimsel bilgiler ışığında hazırlanmış, kapsamlı ve uzun dönemli erken çocukluk eğitimi sayesinde ülkemizde özellikle 4 yaş ve altındaki çocuklarda çok düşük düzeylerde olan **okullaşma oranları artacak**, okulların kalitesi ve dolayısıyla bu okullardan mezun olan **öğrencilerin nitelikleri yükselecektir**. Erken çocukluk eğitimi alan çocukların okul başarılarının daha yüksek olduğu, okula daha düzenli devam ettikleri, liseden mezun olma ve üniversite eğitimine devam etme oranlarının daha yüksek olduğunu gösteren çalışmalar bulunmaktadır. Tüm bunlar eğitim düzeyi, istihdam oranları, vatandaşlarının **gelir ve refah düzeylerinin daha yüksek olduğu bir toplum** anlamına gelmektedir.

EŞİT BAŞLANGIÇ FIRSATI

Erken çocuklukta eğitim, bakım ve gelişim hizmetleri özellikle de dezavantajlı gruplardan ve düşük sosyoekonomik düzeylerden gelen çocuklar için **eşit bir başlangıç imkânı ve fırsat eşitliği** sunacaktır. Ayrıca erken çocukluk eğitiminin çocuklar arasında **cinsiyete bağlı eşitsizliği azalttığına** dair de çalışmalar bulunmaktadır. Bunun sonucunda toplumsal eşitlik artacak ve **sosyoekonomik uçurumlar ortadan kalkacaktır**. Gelir dağılımının daha dengeli olduğu bir toplum da **daha yüksek düzeylerde ekonomik gelişme** gösterecektir.

SAĞLIKLI KUŞAKLAR

Ebeveynlik ve aile eğitimleri sayesinde anne babaların erken yaşlardan itibaren çocuklarının bakımı, gelişimi ve sağlığına yönelik bilgileri artacak ve bu da **sağlıklı kuşaklar yetişmesine** olanak tanıyacaktır. Sağlıklı ve üretken bireyler de **toplumsal verimi ve refahı** artıracaktır.

TOPLUMSAL BARIŞ VE DAYANIŞMA

Erken yaşlardan itibaren kapsamlı ve etkili bakım, gelişim ve eğitim hizmetlerinden faydalanmış bireylerin özgüven düzeyleri, öğrenme istekleri, başarıları, kendilerine ve çevrelerine karşı saygıları daha yüksek olacaktır. Bu sayede başkalarına saygı duymayı, başka insanlarla iş birliği kurmayı ve sorunları uzlaşmacı yöntemlerle çözmeyi öğrenen bireyler **toplumdaki çatışmaları ve gerginlikleri azaltacak, toplumsal barış ve dayanışma duygusunu güçlendirecektir**. Erken çocukluk eğitimi alan çocukların daha az yasadışı davranışlar sergilediği, daha az suça karışıp tutuklandığını gösteren çalışmalar bulunmaktadır.

İSTİHDAM VE EKONOMİK KALKINMA

Erken çocuklukta eğitim, bakım ve gelişim hizmetlerine erişimin artırılması **kadınların güçlendirilmesi ve yoksulluğun azaltılmasını** da sağlayacaktır. Doğum sonrasında kadınların sosyal ve ekonomik hayata geri dönmesi de **istihdamı ve ekonomik kalınmayı** artıracaktır.⁶⁶

Sonuç

Erken çocukluk dönemi insan gelişiminin tamamı üzerinde büyük etkileri olan ve **ilgili tüm aktörlerle çok yönlü ve çok sektörlü biçimde** ele alınması gereken bir dönemdir. Bu bağlamda erken çocuklukta bakım, eğitim ve gelişim hizmetlerinin sunulmasında, çocuklar ve aileleriyle yakından ilişki kurabilecek **yerel yönetimlere ve belediyelere, sosyal belediyecilik anlayışı çerçevesinde çok önemli roller** düşmektedir.

Yerel yönetimler, **yurttaşlarla doğrudan etkileşim** kurarak hem kent hayatının hem de yurttaşların yaşamlarının kalitesini artırmak için **en önemli aktörlerden** biridir. Belediyeler kendi bölgelerinin yapısını, bu bölgelerde yaşayan **vatandaşların özelliklerini ve ihtiyaçlarını** yakından bilir ve takip ederler. Bu sayede vatandaşlarına pek çok konuda ihtiyaçları doğrultusunda hizmet ulaştırabilirler. Bu hizmetlerin başında da elbette toplumun temel yapıtaşlarından biri olan **aileye ve çocuklara yönelik hizmetler** gelir.

Bu hizmetlerin özellikle de hamilelik döneminden başlaması, bu dönemde ebeveynlerin desteklenmesi ve çocuk doğduktan sonra **yeni doğan paketleriyle** ihtiyaçlarının karşılanması; 0-3 yaş çocukların gelişimlerinin desteklenmesi için bilimsel temelli **bakım merkezlerinin** açılması; 3-4 ve 5-6 yaş grubuna yönelik olarak yine bilimsel temelli merkezlerde **bakım, gelişim ve eğitim hizmetlerinin** sunulması; her dönemde ebeveynlerin çocuk bakımı ve gelişimi konusunda

ebeveynlik programlarıyla desteklenmesi; tüm yurttaşlarının güvenle yaşayabileceği **çocuk ve ebeveyn dostu yaşam alanları** oluşturarak aileler ve çocuklarının temel hizmetlere erişiminin kolaylaştırılması gerekir. Bu sayede belediyelerin hizmet alanı içinde yaşayan **yurttaşların hayat kalitesi ve bağlılığı artar**, çocukların gelişimleri çok yönlü olarak desteklenmiş olur, tüm yurttaşların iyilik hali güçlenir ve erken çocukluk hizmetlerine yapılan yatırımlar uzun vadede **topluma, beşeri ve ekonomik sermayeye önemli katkılar** getirir.

Bu doğrultuda, başta aile ve çocuklar olmak üzere **tüm yurttaşların yaşamıyla en yakından ilişkili aktörlerden biri olarak yerel yönetimlerin** bu hizmetlere dair bir farkındalık düzeylerini yükseltmeleri; bu hizmetler için kaynak ayırmaları ve yatırım yapmaları; erken çocuklukta eğitim, bakım ve gelişim hizmetlerini belediyecilik faaliyetlerinin temel bir parçası haline getirmeleri için Anne Çocuk Eğitim Vakfı olarak her türlü uzmanlık bilgimizi, deneyimimizi ve rehberliğimizi sunmaya hazır ve istekli olduğumuzu bir kez daha hatırlatmak isteriz.

Kaynaklar

- 1 Türkiye İstatistik Kurumu. (2024). İstatistiklerle Çocuk, 2023. <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=İstatistiklerle-Cocuk-2023-53679#:~:text=T%C3%BCrkiye%20n%C3%BCfusunun%20%26%2C0'7'sini%20k%C4%B1z%20%C3%A7ocuklar%20olu%C5%9Fturdu> adresinden erişildi.
- 2 Tekiner, Ö. (1997). Okulöncesi eğitiminde yeni yaklaşımlar. Okulöncesi Eğitim Sempozyumu (30–31 Mayıs 1996, Ankara). Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.
- 3 Erçakır, M. Ç., Yurdakal, İ. H. (2023). Okul Öncesi Eğitim Alan ve Almayan Öğrencilerin İlkokula Uyumlarına İlişkin Sınıf Öğretmenlerinin Görüşleri. Temel Eğitim Dergisi, 18, 3040.
- 4 Tangüner, D. (2017). Okul Öncesi Eğitim Almış ve Almamış İlköğretim Birinci Sınıf Öğrencilerinin Okula Uyum Düzeyi ve Anksiyete Düzeyi [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. İstanbul Gelişim Üniversitesi.
- 5 Heckman, J. J. (2012). Invest in Early Childhood Development: Reduce Deficits, Strengthen the Economy. https://heckmanequation.org/wp-content/uploads/2013/07/F_HeckmanDeficitPiece-CUSTOM-Generic_052714-3-1.pdf adresinden erişildi.
- 6 Workman, S., Novoa, C. (2018). Early Childhood Agenda for Governors in 2019. <https://www.americanprogress.org/article/early-childhood-agenda-governors-2019/> adresinden erişildi.
- 7 Heckman, J. J. (2021). Heckman Equation. <https://heckmanequation.org/resource/the-heckman-curve/> adresinden erişildi.
- 8 Kaytaç, M. (2005). Türkiye’de Okulöncesi Eğitiminin Fayda-Maliyet Analizi. https://www.acev.org/wp-content/uploads/2017/11/turkiyede_okuloncesi_egitiminin_-fayda_maliyet_analizi.pdf adresinden erişildi.
- 9 UNICEF. (2023). Cost-benefit Analysis of Investment in Early Childhood Education in Iraq. <https://www.unicef.org/iraq/media/3281/file/Policy%20Brief%20ECE%20Investment%20Case%20in%20Iraq.pdf> adresinden erişildi.
- 10 Bekman, S. ve Gürlesel, F. (2005). Doğru Başlangıç: Türkiye’de Okul Öncesi Eğitim. TÜSİAD: İstanbul.
- 11 Anne Çocuk Eğitim Vakfı. (2017). Türkiye’de 0-6 Yaş Çocuğun Durumu. <https://www.acev.org/wp-content/uploads/2017/11/İlk6YilBilgiNotu.pdf> adresinden erişildi.
- 12 Arıksoy, M. ve diğ. (2022). Çocuk ve Ebeveyn Dostu Belediye Yönetişim Rehberi. <https://argu-denacademy.org/arastirmalarimiz/cocuk-ve-ebeveyn-dostu-belediye-yonetisim-rehberi> adresinden erişildi.
- 13 UNICEF. (1996). Child Friendly Cities Initiative. <https://childfriendlycities.org> adresinden erişildi.
- 14 Bernard Van Leer Vakfı. (2018). Urban 95. <https://vanleerfoundation.org/urban95/> adresinden erişildi.
- 15 Birleşmiş Milletler. (1989). Çocuk Haklarına Dair Sözleşme. <https://www.unicef.org/turkiye/%C3%A7ocuk-haklar%C4%B1na-dair-s%C3%B6zleşme> adresinden erişildi.
- 16 Karaca, C. & Çam, Y. (2019). Türkiye’de Sosyal Devlet Anlayışının Değerlendirilmesi. Maliye Dergisi, 176, 72-97.
- 17 Pektaş, E. K. (2010). Türkiye’de Sosyal Belediyecilik Uygulamaları ve Temel Sorunlar. Akademik İncelemeler Dergisi, 5(1), 4-22.
- 18 Berkün, S. (2017). Türkiye’de Sosyal Belediyecilik Anlayışı. Şarkiyat İlmi Araştırmalar Dergisi, 9(2), 582-598.
- 19 Koç, F. (2015). Türkiye’de Yerel Yönetimlerde Yerel Özerklik ve İdari Vesayet [Yayımlanmamış Doktora Tezi]. İnönü Üniversitesi.
- 20 Belediye Gelirleri Kanunu. (1981). Kanun No: 2464. <https://mevzuat.gov.tr> adresinden erişildi.
- 21 Türkiye İstatistik Kurumu. (2024). Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi Sonuçları, 2023. <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Adrese-Dayali-Nufus-Kayit-Sistemi-Sonuclari-2023-49684> adresinden erişildi.
- 22 Milli Eğitim Bakanlığı. (2023). Milli Eğitim İstatistikleri – Örgün Eğitim 2022/’23. https://sgb.meb.gov.tr/www/icerik_goruntule.php?KNO=508 adresinden erişildi.

- 23 Eğitim Reformu Girişimi. (2024). Erken Çocukluk Eğitimi ve Bakımı (EÇEB). <https://www.egitimreformugirisimi.org/etraflica-3-erken-cocukluk-egitimi-ve-bakimi-eceb/> adresinden erişildi.
- 24 OECD. (2023a). Türkiye: Overview of the Education System (EAG 2023). <https://gpseducation.oecd.org/CountryProfile?plotter=h5&primaryCountry=TUR&treshold=5&topic=EO> adresinden erişildi.
- 25 OECD. (2023b). Enrolment in childcare and pre-school. https://www.oecd.org/els/soc/PF3_2_Enrolment_childcare_preschool.pdf adresinden erişildi.
- 26 Milli Eğitim Bakanlığı. (2023). Milli Eğitim İstatistikleri – Örgün Eğitim 2022/'23. https://sgb.meb.gov.tr/www/icerik_goruntule.php?KNO=508 adresinden erişildi.
- 27 OECD. (2023a). Türkiye: Overview of the Education System (EAG 2023). <https://gpseducation.oecd.org/CountryProfile?plotter=h5&primaryCountry=TUR&treshold=5&topic=EO> adresinden erişildi.
- 28 OECD. (2024). Enrolment rate in early childhood education (indicator). <https://data.oecd.org/students/enrolment-rate-in-early-childhood-education.htm> adresinden erişildi.
- 29 İstanbul Büyükşehir Belediyesi. (t.y.). Felsefemiz. <https://yuvamiz.ibb.istanbul/felsefemiz> adresinden erişildi.
- 30 İzmir Büyükşehir Belediyesi. (t.y.). Anaokullarımız. <https://www.izmir.bel.tr/tr/Anaokullarimiz/66/110> adresinden erişildi.
- 31 Bursa Büyükşehir Belediyesi. (t.y.). 04-06 Yaş Grubu Çocuk Eğitimleri (Ana Kucağı). <https://www.bursa.bel.tr/hizmetler/04-06-yas-grubu-cocuk-egitimleri-ana-kucagi-7> adresinden erişildi.
- 32 Ground Up. (2022). Municipalities must play their role in early childhood development. <https://groundup.org.za/article/municipalities-must-play-their-role-in-early-childhood-development/> adresinden erişildi.
- 33 OECD. (2016a). Starting Strong IV: Early Childhood Education and Care Data Country Note – Netherlands. <https://www.oecd.org/education/school/ECECDN-Netherlands.pdf> adresinden erişildi.
- 34 World Food Programme. (2023). State of School Feeding Worldwide 2022. <https://www.wfp.org/publications/state-school-feeding-worldwide-2022> adresinden erişildi.
- 35 PISA. (2023). PISA 2022 Results (Volume I). https://www.oecd.org/en/publications/pisa-2022-results-volume-i_53f23881-en.html adresinden erişildi.
- 36 Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı. (2023). 2023-2028 Türkiye Çocuk Hakları Strateji Belgesi ve Eylem Planı. <https://www.aile.gov.tr/chgm/yayinlar/2023-2028-c-ocuk-haklari-strateji-belgesi-ve-eylem-plan/> adresinden erişildi.
- 37 Eğitim Reformu Girişimi. (2024). Erken Çocukluk Eğitimi ve Bakımı (EÇEB). <https://www.egitimreformugirisimi.org/etraflica-3-erken-cocukluk-egitimi-ve-bakimi-eceb/> adresinden erişildi.
- 38 OECD. (2023b). Enrolment in childcare and pre-school. https://www.oecd.org/els/soc/PF3_2_Enrolment_childcare_preschool.pdf adresinden erişildi.
- 39 OECD. (2016a). Starting Strong IV: Early Childhood Education and Care Data Country Note – Netherlands. <https://www.oecd.org/education/school/ECECDN-Netherlands.pdf> adresinden erişildi.
- 40 Korea Institute of Child Care and Education. (2021). ECEC Statistics of Korea: Services, Enrollment, Workforce, and Financial Recourses. <https://kicce.re.kr> adresinden erişildi.
- 41 OECD. (2016b). Starting Strong IV: Early Childhood Education and Care Data Country Note – Korea. <https://www.oecd.org/education/school/ECECMN-Korea.pdf> adresinden erişildi.
- 42 OECD. (2019). Providing Quality Early Childhood Education and Care: Results from the Starting Strong Survey 2018. https://www.oecd-ilibrary.org/education/providing-quality-early-childhood-education-and-care_301005d1-en adresinden erişildi.
- 43 BBC News. (2013). Why Finnish Babies Sleep in Cardboard Boxes. <https://www.bbc.com/news/magazine-22751415.amp> adresinden erişildi.
- 44 Koivu, A. ve diğ. (2020). The Baby Box: Enhancing the wellbeing of babies and mothers around the world. Helsinki: Kela.
- 45 Mersin Büyükşehir Belediyesi. (2023). Hoş Geldin Bebek Yeni Doğan Destek Paketi Başvurusu. <https://www.mersin.bel.tr/basvuru-merkezi/hos-geldin-bebek-yeni-dogan-destek-paketi-basvurusu> adresinden erişildi.

- 46 Mersin Büyükşehir Belediyesi. (2023). El Bebek Gül Bebek Projesi Başvurusu. <https://www.mersin.bel.tr/basvuru-merkezi/el-bebek> adresinden erişildi.
- 47 İstanbul Büyükşehir Belediyesi Sosyal Hizmetler Daire Başkanlığı. (2023). Annelerin Yanında-
yız. <https://sosyalhizmetler.ibb.gov.tr/haberdetay.aspx?ID=8066> adresinden erişildi.
- 48 İzmir Büyükşehir Belediyesi. (2024). İzmir'e Hoş Geldin Bebek. <https://www.izmir.bel.tr/tr/Projeler/izmir-hos-geldin-bebek/2605/4> adresinden erişildi.
- 49 Bursa Büyükşehir Belediyesi. (t.y.). Hoş Geldin Bebek Projesi. <https://www.bursa.bel.tr/hizmetler/hosgeldin-bebek-projesi-104> adresinden erişildi.
- 50 Selçuklu Belediyesi. (2021). Selçuklu Belediyesi'nden 1250 Aileye "Çok Yaşa Bebek" Hediyesi. <https://www.selcuklu.bel.tr/haberler/guncel-haberler/2716/selcuklu-belediyesinden-1250-aileye-cok-yasa-bebek-hediyesi.html> adresinden erişildi.
- 51 Sobri, M. N. ve diğ. (2022). The Importance of Parental Involvement in Early Childhood Education for Children Under 4-Year Old. Journal of Education and Literacy Studies, 1(1), 13-20.
- 52 Khan, S. A., Javed, E. ve Maqsood, M. (2023). Effect of Parental Participation in Early Childhood Education in Government School. Pakistan Journal of Law, Analysis and Wisdom, 2(1), 296-324.
- 53 Barlow, J. ve Coren, E. (2017). The Effectiveness of Parenting Programs: A Review of Campbell Reviews. Research on Social Work Practice, 28(1), 99-102.; Gagné, M. H. ve diğ. (2023). Effectiveness of the Triple P Program on Parental Stress and Self-efficacy in the Context of a Community Roll-out. Journal of Child and Family Studies, 32, 3090-3105.; Lindsay, G. ve Totsika, V. (2017). The effectiveness of universal parenting programmes: the CANparent trial. BMC Psychology, 5, 1-11.
- 54 Şalcı, O. (2020). Baba Destek Eğitim Programının Babalık Rolü Algısına ve Okul Öncesi Eğitim Alan Çocukların Oyun Becerilerinin Gelişimine Etkisinin İncelenmesi [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Karabük Üniversitesi.; Pehlivan, H. (2008). Anne Eğitim Programının Etkililiğinin Değerlendirilmesi. Aile ve Toplum, 10(4), 55-66.; Bekman, S. (2000). Eşit Fırsat: Anne-Çocuk Eğitim Programının Değerlendirilmesi. İstanbul: AÇEV Yayınları.
- 55 Walsh, F. (2003). Family Resilience: A Framework for Clinical Practice. Family Process, 42(1), 1-18.
- 56 Anne Çocuk Eğitim Vakfı. (2019). 2018 Faaliyet Raporu. https://www.acev.org/wp-content/uploads/2019/12/acev_2018_TR_FR-v4.pdf adresinden erişildi.
- 57 Milli Eğitim Bakanlığı. (t.y.). Aile Okulu Projesi. <https://aileokulu.meb.gov.tr/index.php/services/> adresinden erişildi.
- 58 Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı. (t.y.). Aile Eğitim Programı. <https://www.aile.gov.tr/sss/aile-ve-toplum-hizmetleri-genel-mudurlugu/aile-egitim-programi/> adresinden erişildi.
- 59 İzmir Büyükşehir Belediyesi. (2021). İzmir Büyükşehir Belediyesi Ebeveyn Akademisini Kurdu. <https://www.izmir.bel.tr/tr/Haberler/izmir-buyuksehir-belediyesi-ebeveyn-akademisi-kurdu/45561/156> adresinden erişildi.; Şişli Belediyesi. (2023). Anne Baba Destek Grubu Programları. <https://www.sisli.bel.tr/haberler/Anne-Baba-Destek-Grubu-Programlari/1053> adresinden erişildi.; İstanbul Büyükşehir Belediyesi. (t.y.). Anne Baba Okulu. https://enstitu.ibb.istanbul/portal/egitim_detay.aspx?BransCode=3632 adresinden erişildi.
- 60 UNICEF. (2021). Six Cities and Municipalities Provide Support to Parenting. <https://www.unicef.org/serbia/en/press-releases/six-cities-and-municipalities-provide-support-parenting> adresinden erişildi; UNICEF. (2019). Parenting Schools to be Rolled Out to All Municipalities in Montenegro. <https://www.unicef.org/montenegro/en/stories/parenting-schools-be-rolled-out-all-municipalities-montenegro> adresinden erişildi; Bristol City Council. (t.y.). Parenting Courses, Advice and Telephone Support. <https://www.bristol.gov.uk/residents/social-care-and-health/children-and-families/support-for-parents-and-carers/parenting-courses-currently-running-in-bristol> adresinden erişildi; State of Illinois. (2020). Parent Education Programs. <https://www.cookcountycourt.org/ABOUT-THE-COURT/County-Department/Domestic-Relations-Division/Parent-Education-Programs> adresinden erişildi; Glasgow City Council. (2022). Parental Involvement and Engagement (PIE) Census 2022. <https://www.glasgow.gov.uk/article/5518/Parental-Involvement> adresinden erişildi; City of Melbourne. (t.y.). Parenting Information Program. <https://www.melbourne.vic.gov.au/community/health-support-services/for-my-family/parenting-services/Pages/parent-information-program.aspx> adresinden erişildi.

- 61 Van Leer Foundation. (2018). An Urban95 Starter Kit: Ideas For Action. <https://vanleerfoundation.org/wp-content/uploads/2018/05/Urban95-Starter-Kit-2.pdf> adresinden erişildi.
- 62 Birleşmiş Milletler. (1989). Çocuk Haklarına Dair Sözleşme. <https://www.unicef.org/turkiye/%C3%A7ocuk-haklar%C4%B1na-dair-s%C3%B6zle%C5%9Fme> adresinden erişildi.
- 63 İstanbul Kent Konseyi. (t.y.). Çocuk Meclisi. <https://istanbulkentkonseyi.org.tr/cocuk-meclisi/> adresinden erişildi.; Ankara Büyükşehir Belediyesi. (t.y.). Çocuk Meclisi. <https://www.ankara.bel.tr/sosyal-hizmetler/cocuk-hizmetleri/cocuk-meclisi> adresinden erişildi.; Konya Büyükşehir Belediyesi. (t.y.). Çocuk Meclisi. <https://www.konya.bel.tr/proje/cocuk-meclisi> adresinden erişildi.; Kırşehir Belediyesi. (2022). Kırşehir Belediyesi Çocuk Meclisi Toplanarak Yönetim Kurulunu Oluşturdu. <https://www.kirsehir.bel.tr/haberler/kirsehir-belediyesi-cocuk-meclisi-toplanarak-yonetim-kurulunu-olusturdu> adresinden erişildi.; Çankırı Belediyesi. (t.y.). Çocuk Meclisi. <https://cankiri.bel.tr/sayfa/cocuk-meclisi> adresinden erişildi.; Odunpazarı Belediyesi (t.y.). Çocuk Meclisi Yönetmeliği. <https://www.odunpazari.bel.tr/upload/files/%C3%87ocuk%20Meclis%20Y%C3%B6netmeli%C4%9Fi.pdf> adresinden erişildi.; Kadıköy Belediyesi. (t.y.). Çocuk Meclisi. <https://anlatcocuk.kadikoy.bel.tr/cocuk-meclisi> adresinden erişildi.
- 64 Van Der Gaag, J. (2002). From Child Development to Human Development. M. E. Young (Ed.), From Child Development to Human Development içinde (s. 63-78). Washington D.C.: Dünya Bankası.
- 65 Bekman, S. ve Gürlesel, F. (2005). Doğru Başlangıç: Türkiye’de Okul Öncesi Eğitim. TÜSİAD: İstanbul.
- 66 Anne Çocuk Eğitim Vakfı. (2007). Ekonomik ve Toplumsal Kalkınma İçin Erken Çocukluk Eğitimi: Önemi, Yararları ve Yaygınlaştırma Önerileri. https://www.acev.org/wp-content/uploads/2017/11/ekonomik_ve_toplumsal_kalkinma_icin_ece_oneriler_raporu.pdf adresinden erişildi; Kağıtçıbaşı, Ç. (1996). Family and human development across cultures: A view from the other side. New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates.; García, J. L., Heckman, J. J. ve Ziff, A. L. (2019). Early Childhood Education and Crime. Infant Mental Health Journal, 40(1), 141-151.; Anders, J., Barr, A.C. ve Smith, A. A. (2023). The Effect of Early Childhood Education on Adult Criminality: Evidence from the 1960s through 1990s. American Economic Journal: Economic Policy, 15(1), 37-69.; Barnett, W. S. ve Hustedt, J. T. (2003). Preschool: The Most Important Grade. Educational Leadership, 60(7), 54-57.; Sucuka, N., Şenocak, D., Kaplan, D. ve Özkök, S. (1999). 7 Çok Geç! Erken Çocukluk Eğitiminin Önemi Üzerine Düşünceler ve Öneriler. İstanbul: Anne Çocuk Eğitim Vakfı.
- 67 Bu bölümdeki öneriler, Bernard van Leer Vakfı’nın Kent 95 Projesi kapsamında hazırlanan “An Urban95 Starter Kit: Ideas For Action” belgesinden derlenmiştir. Van Leer Foundation. (2018). An Urban95 Starter Kit: Ideas For Action. <https://vanleerfoundation.org/wp-content/uploads/2018/05/Urban95-Starter-Kit-2.pdf> adresinden erişildi.

www.acev.org

acev@acev.org

[annecocukegitimvakfi](https://www.facebook.com/annecocukegitimvakfi)

[acevkurumsal](https://twitter.com/acevkurumsal)

[acevkurumsal](https://www.instagram.com/acevkurumsal)

[anne-cocuk-egitim-vakfi](https://www.linkedin.com/company/anne-cocuk-egitim-vakfi)